

2024

ROČNÍK 15

ČÍSLO 3

LOGOS POLYTECHNIKOS

V Š P

J

Vysoká škola
polytechnická
Jihlava

VÁŽENÉ ČTENÁŘKY, VÁŽENÍ ČTENÁŘI,

je mi ctí, že mohu v úvodním slově přivítat nové číslo vědeckého časopisu Logos Polytechnikos, které přináší inspirativní články z oblastí současných ekonomických, společenských a vzdělávacích témat.

Ve společnosti směřující k digitalizaci a automatizaci, označované jako Společnost 4.0, je zásadní udržet klíčové principy, jako je odpovědnost, o čemž pojednává první příspěvek. Tento fenomén se úzce pojí s výzvami komodifikace vzdělávání, které reflektuje druhý článek. Téma ekonomické dynamiky a výzev v sektoru veřejné správy je zkoumáno v širších souvislostech s cílem poskytnout srovnání mezi výukovými materiály a empirickými poznatky světových studií. V neposlední řadě otevírá zajímavou perspektivu pohled zahraničních návštěvníků na Českou republiku.

Věřím, že toto vydání přispěje nejen k prohloubení odborných znalostí, ale také k diskuzi nad otázkami, které jsou zásadní pro náš společenský a ekonomický rozvoj.

Přeji Vám inspirativní čtení.

Ing. Roman Fiala, Ph.D.

Vedoucí katedry ekonomických studií VŠPJ

OBSAH / CONTENTS

4

ZODPOVEDNOSTĚ AKO KLÍČOVÝ PRINCÍP SPOLOČNOSTI 4.0

RESPONSIBILITY AS A KEY PRINCIPLE OF SOCIETY 4.0

Renáta Pakšiová, Kamila Turečková

20

A COMPREHENSIVE ANALYSIS OF THE ECONOMIC DYNAMICS AND CHALLENGES IN THE PUBLIC SECTOR: COMPARISON OF THE MATERIAL FOR TEACHING AND THE WORLD JOURNAL'S EVIDENCE

KOMPREHENZIVNÍ ANALÝZA EKONOMICKÉ DYNAMIKY A VÝZEV VE VEŘEJNÉM SEKTORU: SROVNÁNÍ VÝUKOVÝCH MATERIÁLŮ A PUBLIKACÍ ZE SVĚTOVÝCH ČASOPISŮ

Jan Neugebauer, Iva Hřebíčková

36

FOREIGN VISITORS' REFLECTIONS ON THE CZECH REPUBLIC: A STUDY OF DESTINATION IMAGE AND VISITOR EXPERIENCE

POHLEDY ZAHRANIČNÍCH NÁVŠTĚVNÍKŮ NA ČESKOU REPUBLIKU: STUDIE IMAGE DESTINACE A ZKUŠENOSTÍ NÁVŠTĚVNÍKŮ

Blanka Šimánková Hornová, Ivana Brychtová, Jaroslava Mallinu

49

KOMODIFIKÁCIA VZDELÁVANIA A VZDELANIA

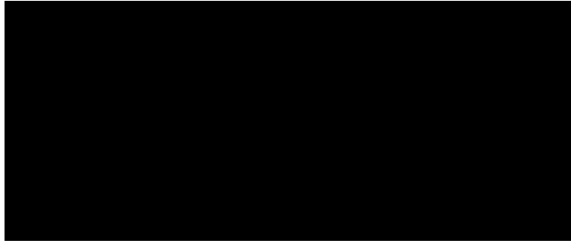
COMMODIFICATION OF LEARNING AND EDUCATION

Stanislav Konečný

ZODPOVEDNOSŤ AKO KLÚČOVÝ PRINCÍP SPOLOČNOSTI 4.0

RENÁTA PAKŠIOVÁ
EKONOMICKÁ UNIVERZITA
V BRATISLAVE

KAMILA TUREČKOVÁ
SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ

ABSTRAKT

Spoločnosť 4.0 predstavuje ďalšiu etapu konkretizácie modernej spoločnosti konfrontovanej s procesmi a zmenami v priemyselnej a výrobnjej sfére, označovanú ako Priemysel 4.0. Je to spoločnosť, ktorá prirodzene podľahne zrýchľovaniu technologického pokroku a integruje do svojej každodennej existencie technické inovácie, ktoré sú zakotvené v objektoch, udalostiach a aktivitách, ktoré sa odohrávajú všade v okolitom priestore. Zásady fungovania tejto spoločnosti sú však do istej miery limitované mierou zodpovednosti, ktorá sa objektívne a subjektívne očakáva od každého subjektu. V našej koncepcii ide o dvojrozmernú zodpovednosť, ktorá má nielen ekonomickú, sociálnu a environmentálnu zložku, ale má aj časový rozmer, kde Spoločnosť 4.0 rešpektuje hodnoty minulosti, žije zodpovedne tu a teraz a je v maximálne možnej miere prispôsobená budúcnosti. Cieľom tohto článku je zdefinovať a popísať túto komplexnú zodpovednosť Spoločnosti 4.0 v kontexte interdisciplinárneho chápania. Tento článok reaguje na absolútnu absenciu systematického preskúmania tejto problematiky v súčasnej vedeckej komunite a zdôrazňuje nevyhnutnosť jej implikácie v koncepcnej znalostnej ekonomike.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Spoločnosť 4.0, zodpovednosť, technologický pokrok, udržateľnosť

ÚVOD

Zodpovednosť je základným aspektom ľudského konania, ktorým je morálna, etická a spoločenská povinnosť niesť univerzálnu zodpovednosť za svoje činy, aktivity a rozhodnutia, ako aj dôsledky, ktoré z nich vyplývajú. Celkové spoločenské postoje ovplyvňujú individuálne konanie aj manažérske rozhodovanie a postoje k zodpovednosti zohrávajú kľúčovú úlohu pri formovaní charakteru spoločnosti, formovaní našich zámerov a v konečnom dôsledku definovaní nášho vplyvu na svet a správania vo svete. Zodpovednosť možno vnímať ako mnohostranný koncept ovplyvňujúci naše správanie a konanie, ktoré majú vplyv nielen na vzťahy medzi subjektmi, ale aj na blahobyt spoločnosti ako celku. Súčasný dôraz na zodpovedný prístup vo väčšine možných situácií sa logicky premietol do koncepcie nového konceptu modernej spoločnosti, ktorým je Spoločnosť 4.0.

Pojem Spoločnosť 4.0 zvyčajne definuje zoskupenie ľudí z vyspelých ekonomík formovaných do modernej a kultúrnej spoločnosti, ktorí prirodzene podliehajú významnému vplyvu technológií a digitalizácie a ktoré preukázateľne ovplyvňujú väčšinu oblastí ľudského života (Turečková et al., 2023). Spoločnosť 4.0 je v dôsledku vzájomného pôsobenia technickej a technologickej revolúcie spolu s myšlienkami, hodnotami a povinnosťami súčasných subjektov okrem iného konfrontovaná s rôznymi formami zodpovednosti, ktorú si na jednej strane vytvára a na druhej strane je ňou objektívne a/alebo subjektívne obmedzená a viazaná. Tento široko koncipovaný model zodpovednosti zahŕňa tri tradičné dimenzie zodpovednosti, ktorými sú ekonomická, sociálna a environmentálna zodpovednosť, v ktorých sú v skutočnosti integrované ďalšie čiastkové zodpovednosti (právna, etická, osobná zodpovednosť atď.), pričom ich rozširujú tak, aby zahŕňali zodpovednosť charakterizovanú časovými dimenziami, ktorými sú zodpovednosť voči minulým, súčasným a budúcim generáciám a ich zodpovedajúcim hodnotám.

V súčasnej ére rýchlych technologických a spoločenských zmien sa nám otvára nová kapitola vývoja - éra Spoločnosti 4.0. V tomto kontexte vyniká princíp zodpovednosti ako základný kameň, ktorý formuje a ovplyvňuje charakter a smerovanie spoločnosti. Táto téma nie je len významná, ale predstavuje neoddeliteľnú súčasť udržateľného a prosperujúceho rozvoja v novom veku, ako sa o ňu opierajú aktivity OSN, Agenda 2030 a aktivity v rámci orgánov Európskej únie, napr. Európskej komisie.

Zámerom tohto článku je zdefinovať a popísať túto komplexnú zodpovednosť, pričom k zodpovednosti budeme pristupovať v kontexte Spoločnosti 4.0 a nie inak. Príspevok je svojím charakterom vedecky rozvíjajúci interdisciplinárne poznanie a kompetencie znalostnej ekonomiky, keďže ide o teoretický rozbor založený na analogickom, induktívnom a konkretizujúcom prístupe v kombinácii so syntézou čiastkových vedeckých poznatkov smerujúcich k vytvoreniu jednotného teoretického konceptu. To má za následok aj odlišnú štruktúru tohto vedeckého článku. Hlavným dôvodom jeho vypracovania je skutočnosť, že podobný text ešte nebol spracovaný a prezentovaný pre Spoločnosť 4.0, čo je veľmi významne absentujúce. Téma príspevku zdôrazňuje a spája aktuálnosť samotného

konceptu Spoločnosti 4.0 a inštitútu zodpovednosti, vrátane jeho prejavov a dopadov na naše správanie.

Text tohto vedeckého článku je rozdelený do niekoľkých logických častí. Po úvode nasleduje kapitola venovaná teoretickej determinácii Spoločnosti 4.0, po ktorej nasleduje časť zameraná na deskripciu tých druhov zodpovednosti, ktoré môžu byť konfrontované so spoločnosťou 4.0. Záver sumarizuje najdôležitejšie zistenia z riešenej problematiky a zdôrazňuje kľúčové prvky zodpovednosti, ktoré pre spoločnosť 4.0 vznikajú.

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SPOLOČNOSTI 4.0

Súčasná technická a technologická revolúcia, charakteristická najmä robotizáciou, vyspelou automatizáciou a digitalizáciou (označovaná aj ako Priemysel 4.0), má dôležitý vplyv na rôzne oblasti ľudského života a tým významne ovplyvňuje našu modernú spoločnosť. Tieto zmeny celkom prirodzene ovplyvňujú aj ľudí ako jednotlivcov a spoločnosť ako celok. Zmeny, ktoré Priemysel 4.0 prináša do spoločnosti, tvoria jej všeobecný koncept a spoločnosť sa tak pod jej vplyvom transformuje do novej podoby, pre ktorú vznikol pojem Spoločnosť 4.0 (Turečková et al., 2023). V reakcii na kauzalitu Priemyslu 4.0 tak spoločnosť 4.0 predstavuje pomyselnú štvrtú etapu inštitucionálne formovanej spoločnosti, ktorej počiatky možno nájsť v agrárnej spoločnosti a ekonomickom systéme založenom na dominantnej úlohe primárneho sektora doplnenej remeselnou výrobou. Až po rozvoji industrializácie v 18. storočí môžeme hovoriť o priemyselnej spoločnosti (Spoločnosť 1.0) sprevádzanej posilnením aktivít sekundárneho sektora a zvýšením produktivity ľudskej práce. Po roku 1870 nastala širšia vlna výrobných inovácií (elektrifikácia, používanie (elektrických) motorov a montážnych liniek) a ekonomike začal dominovať sekundárny sektor (Spoločnosť 2.0). Tretia priemyselná revolúcia, ktorá sa začala v roku 1970, je spojená s automatizáciou výrobných procesov a vývojom informačných technológií. Návrh alebo optimalizácia komponentov a ich výrobných technológií je riešená pomocou sofistikovaných simulačných programov (Čada et al, 2018), ktoré sa neustále zdokonaľujú. Spoločnosť sa mení z priemyselnej na post industriálnu (Spoločnosť 3.0) a v dôsledku zmien životného štýlu sa zásadne posilňujú ekonomické aktivity zahrnuté do sektora služieb. Tento terciárny sektor (v tradičnom zmysle) dominuje väčšine vyspelých ekonomík sveta (Fukuyama 2018; Gladden, 2019; Sucháček, 2019; Turečková, 2014).

V súčasnosti prebieha štvrtá priemyselná revolúcia spomínaná v úvode, ktorej začiatok siaha do začiatku 21. storočia a od tej predchádzajúcej sa líši všestrannou digitalizáciou, internetom vecí (IoT), zmysluplným využitím virtuálnej reality, strojového učenia a umelej inteligencie (Vaňová, 2021). Prepojenie výroby s inteligentnými systémami umožňuje vznik inteligentných podnikov, najmä tovární (Schindlerová, 2021 alebo Schindlerová, 2019). Takéto spoločnosti a výrobné podniky budú integrovať, vytvárať alebo sprostredkovať technologické a sociálne inovácie, čo možno vnímať ako príležitosť na vytvorenie novej kultúry práce, ktorá bude maximálne orientovaná na záujmy pracovníkov (Mazali, 2017)

a individuálne požiadavky zákazníkov. Zmeny by sa mali týkať aj užšej účasti zamestnancov a spoločnosti a z hľadiska efektívnosti bude tlak na kompatibilitu a konektivitu systému a komunikáciu v rámci dodávateľsko-odberateľských a spotrebiteľských vzťahov (MacGregor Pelikánová & Hála, 2021). Tým sa zmení nielen trh s výrobnými faktormi, ale aj trh s finálnou produkciou. V rámci Spoločnosti 4.0 dochádza k transformácii trhu práce a zamestnanosti, vrátane využívania ľudskej práce, kontroly a požiadaviek na kompetencie, bezproblémovej integrácie pracovníkov do firemnej infraštruktúry, vzdelávania a mobility pracovníkov, ako aj dôrazu na etické aspekty a zdieľanie hodnôt (MacGregor Pelikánová et al., 2021). V kontexte Spoločnosti 4.0 sa hovorí o výraznom posune smerom k individualizácii a personalizácii, kde nastavenie pracovných podmienok bude v súlade so spôsobom života pracovníka, t.j. zamestnávateľa budú implikovať (ak je to možné) flexibilné systémy pracovného času a hodnotenie vykonanej práce (Európska komisa, 2013; Huws, 2016). Pri formovaní Spoločnosti 4.0 má nezastupiteľnú úlohu aj štát, najmä pri implementácii regulačných, bezpečnostných a legislatívnych opatrení súvisiacich s technologickými inováciami a ich implementáciou do systému, prípadne ich financovaním v rámci verejného sektora a ponukou verejných statkov a služieb (tiež MacGregor Pelikánová & Rubáček, 2022). V kontexte Spoločnosti 4.0 a verejnej správy sa hovorí aj o elektronizácii, prepojení otvorených dát a digitálnej komunikácie, občianskej participácii či koncepcii inteligentnej správy vecí verejných ako takej (Vitálišová et al., 2023). Verejný sektor tiež musí v reflexii na Spoločnosť 4.0 iniciovať potrebné zmeny v školstve, zdravotníctve, doprave a ďalších verejných sektoroch, ako aj v nastavení hospodárskej politiky, daňového systému (zdaňovanie robotov?), sociálneho zabezpečenia atď. Súvisí to aj s potrebou posilniť odolnosť sociálno-ekonomického systému a jednotlivých hospodárskych subjektov pri riadení alebo účinnom adaptovaní sa na rôzne druhy hrozieb, rizík a výziev, ktoré môžu mať podobu zmeny klímy, prírodných katastrof, pandémie chorôb, energetických kríz, vojen, politických turbulencií, sociálnych konfliktov atď. Vo všeobecnosti možno povedať, že v rámci Spoločnosti 4.0 ide o kontinuálne formovanie udržateľného a spoľahlivého ekonomického prostredia, v ktorom sa minimálne prejavia turbulentné a nežiaduce prejavy, a to najmä vďaka silným inštitúciám, dobrému plánovaniu a riadeniu a vzájomnej konštruktívnej spolupráci ekonomických subjektov (voľne aj Papa, 2015, Vitálišová et al., 2023 alebo Vale, 2014).

Všetky ekonomické, sociálno-environmentálne zmeny, ktoré Priemysel 4.0 spôsobil, či bol ich súčasťou, zmenili správanie, postoje a predstavy hospodárskych subjektov o sebe samých a viedli k vytvoreniu Spoločnosti 4.0. V tejto súvislosti sa očakáva alebo už deje hlbšie prepojenie biologických a technologických aspektov života vo väčšine oblastí ľudskej existencie, pričom bude pokračovať ďalšie prehlbovanie ich vzájomného pôsobenia a transformácie (Turečková et al., 2023). Spoločnosť sa stáva ešte viac post industriálnou (technokratickou), kde prevládajú služby a informácie ako nástroj aj výsledný produkt pri tvorbe hodnôt.

Spoločnosť 4.0 niektorí chápu ako druh ekosystému informácií, inovácií a inteligentnej výroby, ktorý spája inteligentné technológie s inteligentnými občanmi a vedie k inteligentnejšej spoločnosti (Helbing, 2016). Mazali (2017) v tejto súvislosti dokonca

používa pojem digitálna spoločnosť, môžeme hovoriť aj o inteligentnej spoločnosti, či Smart Society. Turečková et al. (2023) považujú Spoločnosť 4.0 za "zoskupenie ľudí (resp. ekonomických subjektov) technologicky vyspelých ekonomík formovaných do modernej a kultúrnej spoločnosti, ktoré prirodzene podliehajú významnému vplyvu technológií, automatizácie a digitalizácie a ktoré preukázateľne transformujú väčšinu oblastí ľudského života a sociálno-ekonomický systém ako taký".

Zo skôr uvedeného vyplýva, že táto moderná a kultúrna spoločnosť, Spoločnosť 4.0, vníma objektívne a/alebo subjektívne svoj celospoločenský záväzok a zodpovednosť voči iným subjektom a svojmu okoliu, pričom vo viacerých oblastiach ju prakticky aplikuje, viac-či menej, aj v reálnom živote. Faktické prijatie a uplatňovanie zodpovednosti môže viesť k udržateľnému rastu, dosiahnutiu vyššej úrovne etického blahobytu, čo môže mať celkový pozitívny vplyv na svet okolo nás.

MATERIÁL A METÓDY SKÚMANIA

Cieľom príspevku je zdefinovať a popísať zodpovednosť Spoločnosti 4.0 formou diskusie autorov orientovaných na čiastkové témy, čím príspevok reaguje na absenciu rozpracovania tejto témy v kontexte spoločnosti 4.0 v súčasnej vedeckej komunite. Príspevok je spracovaný formou konceptuálnej teoretickej analýzy s podporou literárnej rešerše s umiestnením teoretického pohľadu na komplexnú zodpovednosť do širšieho spoločenského kontextu s akcentom na jeho dôležitosť v modernej dobe.

V rámci spracovania príspevku sa opierame o fakultatívne názory vedeckej komunity na parciálne otázky s aplikovaním progresívnej logickej dedukcie so zvýraznením synergie do vytvorenia konceptu nášho modelu (model Zodpovednosti v Spoločnosti 4.0). Z uvedených dôvodov má text príspevku analyticko-koncepčný charakter a rozširuje vedecké poznanie v teoretickej oblasti v interdisciplinárnom rozmere.

ZODPOVEDNOSŤ AKO KLÚČOVÝ PRINCÍP SPOLOČNOSTI 4.0

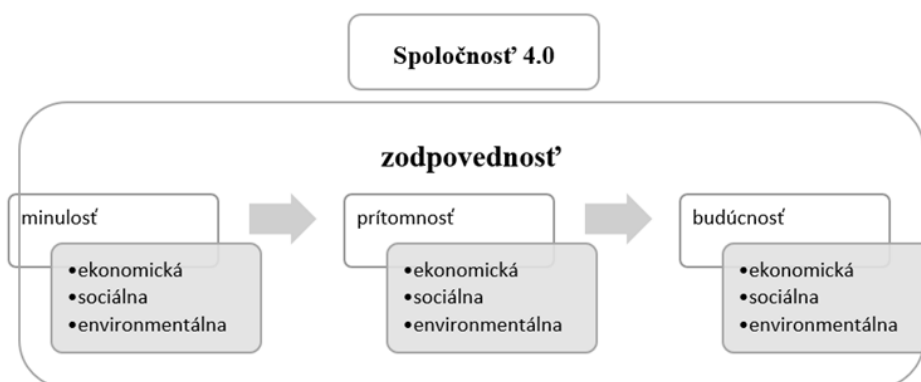
V posledných desaťročiach sa čoraz viac uznáva dôležitosť spoločenskej zodpovednosti. To viedlo k vývoju rôznych modelov a rámcov na pochopenie a usmernenie zodpovedného správania. Jedným z takýchto modelov je model zodpovednosti, ktorý sa zameriava na tri kľúčové dimenzie: environmentálnu, sociálnu a ekonomickú (Heikkurinen & Mäkinen, 2016).

Zodpovednosť v kontexte Spoločnosti 4.0, t.j. environmentálnych, sociálnych, ekonomických aspektov v minulej, súčasnej a budúcej perspektíve je možné analyzovať zväžením rôznych teoretických rámcov a empirických štúdií o spoločenskej zodpovednosti podnikov (corporate social responsibility; CSR) a jej vplyve na konkurencieschopnosť, prevádzkovú výkonnosť, finančnú výkonnosť a trvalo udržateľný rozvoj.

Model takto vnímanej zodpovednosti zdôrazňuje integráciu rôznych perspektív a úrovni analýzy s cieľom poskytnúť komplexné pochopenie zodpovednosti v spoločnosti (Heikkurinen & Mäkinen, 2016). Uznáva, že zodpovednosť sa neobmedzuje len na jednotlivé organizácie, ale rozširuje sa na širšiu spoločenskú úroveň. Zohľadnením environmentálneho, sociálneho a ekonomického rozmeru sa model zameriava na zachytenie mnohostrannej povahy zodpovednosti. V našom ponímaní sa zameriavame na vplyv časového faktora v jednotlivých aspektoch zodpovednosti premietnutom v modeli Zodpovednosti v Spoločnosti 4.0 (Obr. 1).

Environmentálna zodpovednosť je kľúčovým aspektom modernej spoločnosti, najmä v kontexte Spoločnosti 4.0. Táto koncepcia zahŕňa rôzne rozmery vrátane spoločenskej zodpovednosti podnikov, udržateľnosti a spoločenského riadenia. Koncepčné skúmanie vo vedeckom výskume sa orientovalo na faktory ovplyvňujúce celkové postoje k spoločenskej zodpovednosti podnikov. Zistilo sa, že islamské banky v Indonézii a Malajzii uprednostňujú pri zverejňovaní informácií o spoločenskej zodpovednosti dimenzie pracoviska a komunity (Amran et al., 2017). Okrem toho sa skúmala integrácia zásad trvalo udržateľného rozvoja do štátnych podnikov, pričom sa zdôraznil význam opatrení uvedených v zverejneniach (Alinsari & Davianti, 2022). Tieto zistenia podčiarkujú rastúci význam environmentálnej zodpovednosti v podnikových postupoch. Firmy v rámci environmentálnej zodpovednosti realizujú kroky a opatrenia s cieľom minimalizovať negatívny dopad na životné prostredie; jedná sa napríklad o prihlásenie sa k uhlíkovej neutralite a využívaniu obnoviteľných zdrojov energie, snaha dosiahnutia zero-waste cieľov alebo maximálna podpora recyklovateľnosti a cirkularity odpadov, podpora lokálnej biodiverzity (výsadba stromov, čmelíny, vytváranie zelených plôch), ale aj organizovanie ekoškolenia pre svojich zamestnancov alebo snaha získať ecocertifikáciu (ISO 14001 (systém environmentálneho manažmentu).

Obrázek 1: Model Zodpovednosti v Spoločnosti 4.0

Zdroj: vlastné spracovanie

Pokiaľ ide o environmentálny rozmer, model zdôrazňuje dôležitosť riešenia environmentálnych výziev a podpory udržateľnosti. Patria sem opatrenia, ako je znižovanie emisií uhlíka, ochrana prírodných zdrojov a podpora ekologických postupov. Model uznáva, že environmentálna zodpovednosť je rozhodujúca pre dlhodobý blahobyt spoločnosti a budúcich generácií (Zhang & Chen, 2021). Napríklad Pearse et al. (2010) predstavujú digitálnu etnografiu klimatickej agentúry a priamych opatrení proti emisiám uhlíka. Diskutuje sa v nich o zodpovednosti jednotlivcov a sociálnych aktérov pri riešení zmeny klímy. Vedecky sa diskutovalo o koncepcii individualizácie a jej vplyve na environmentalizmus, pričom sa zdôraznili sily, ktoré podporujú tento proces, vrátane historickej záťaže hlavného prúdu environmentalizmu a nárastu globálnych environmentálnych hrozieb pre ľudskú prosperitu (Maniates, 2001). To tiež vrhá svetlo na spoločenské a hospodárske faktory ovplyvňujúce environmentálnu zodpovednosť. Článok Junaidi (2022) predstavuje teóriu dimenzií spoločenskej zodpovednosti firiem. Autor naznačuje, že spoločnosti majú spoločenskú zodpovednosť v piatich rozmeroch: environmentálna, sociálna, ekonomická, zainteresovaná a dobrovoľná. Tento model poskytuje komplexný rámec na pochopenie rôznych aspektov spoločenskej zodpovednosti podnikov a toho, ako prispievajú k pokroku spoločností. Okrem toho bola zdôraznená úloha riadenia pri podpore verejného zdravia a rovnosti v zdraví, pričom sa zdôraznila viacsektorová povaha zdravia obyvateľstva a potreba širokého zapojenia zainteresovaných strán (Lillefjell et al., 2018; Lillefjell & Maass, 2021). To zdôrazňuje vzájomné prepojenie environmentálnej zodpovednosti s verejným zdravím a širším spoločenským blahobytom. Okrem toho bola súdna reakcia na riziko ekologického prostredia preskúmaná z pohľadu teórie sociálnych systémov, pričom sa zdôraznil význam komunikácie a pripisovania rizika pri riešení environmentálnych výziev (Sang et al., 2022). Garriga & Melé (2004) predstavujú teoretický rámec pre pochopenie rôznych teórií CSR, pričom navrhujú model "podnikovej výkonnosti" s tromi prvkami: základnou definíciou spoločenskej zodpovednosti, zoznamom problémov, v ktorých existuje spoločenská zodpovednosť, a špecifikáciou filozofie reakcie na tieto problémy.

Sociálna zodpovednosť je kľúčovým princípom v Spoločnosti 4.0, pretože je spojená s prosociálnym správaním a pomocou v situáciách, keď je potreba pomoci vysoká (Banovcinova & Bubeníková, 2011). Tento princíp je dôležitý pre vytváranie pozitívnych vzťahov a spoločenskej súdržnosti. Okrem toho, sociálna zodpovednosť je neoddeliteľne spojená s migráciou a dynamikou spoločnosti, pretože ovplyvňuje spôsob, akým jednotlivci a komunity interagujú a podporujú sa navzájom v rámci rôznych kultúr a časových období (Luksic-Hacin, 2018). Sociálna dimenzia zodpovednosti sa zameriava na vplyv organizácií na spoločnosť a zainteresované strany. To zahŕňa úvahy o ľudských právach, pracovných postupoch, angažovanosti v komunite a rozmanitosti a inklúzii. Model Zodpovednosti v Spoločnosti 4.0 zdôrazňuje etickú zodpovednosť organizácií pozitívne prispievať k existencii spoločnosti a zabezpečovať rovnoprávne a spravodlivé postupy (Matten & Crane, 2005). Od organizácií sa očakáva, že budú konať eticky, podporovať sociálnu spravodlivosť a pozitívne prispievať v komunitách, v ktorých pôsobia. Li & Zhang (2022) diskutujú o hodnotení internetovej spoločenskej zodpovednosti podnikov na základe procesu analytickej hierarchie. Zdôrazňujú význam spoločenskej zodpovednosti podnikov

v kontexte Číny a navrhujú hodnotiaci rámec a systém indexov, ktoré sú založené na teóriách ako "pyramídový model" a "teória zainteresovaných strán". Dijkstra & Yin (2019) poskytujú pohľad z Číny na vzťah vedy a spoločnosti a úlohu spoločenskej zodpovednosti. Zdôrazňujú, že sociálna zodpovednosť je kľúčom k tomuto vzťahu a že popularizácia vedy môže zvýšiť vedeckú gramotnosť. Článok o sociálnej výkonnosti podnikov sa vracia k princípom sociálnej zodpovednosti. Zatiaľ čo dôraz sa kladie na inštitucionálnu úroveň, diskutované zásady možno uplatniť aj na spoločnosti (Wood, 1991).

Sociálna zodpovednosť sa konkrétne premieta v oblastiach, akými sú zodpovednosť firiem voči zamestnancom v zmysle ponuky dôstojných a rovných pracovných podmienok a férových miezd alebo podpora konceptu work-life balance a ďalšieho vzdelávania vrátane podpory zdravia (zdravotné benefity); sociálna zodpovednosť sa tiež týka podpory komunit (dobrovoľníctvo a charitatívna činnosť) a etických praktík (napr. v dôslednej kontrole dodávateľského reťazca, či aj oni dodržiavajú etické pracovné podmienky a ekologické štandardy), a všeobecná podpora rovnosti a sociálnej spravodlivosti naprieč celou spoločnosťou v zmysle posilňovania myšlienok inklúzie, uplatňovaním antidiskriminačnej politiky alebo podporou dodržiavania ľudských práv a slobôd.

Ekonomický rozmer zodpovednosti uznáva dôležitosť finančnej životaschopnosti a ziskovosti organizácií. V súvislosti s udržateľnosťou spoločnosti sa zistilo, že väčšina generálnych riaditeľov stotožňuje podnikovú udržateľnosť s kontinuitou a životaschopnosťou spoločnosti, pričom zdôrazňuje strategický význam udržateľnosti v obchodných operáciách (Rego et al., 2015). Tiež sa riešili dôsledky rizík udržateľnosti v spoločnostiach zaoberajúcich sa vývojom produktov, pričom sa zdôraznila potreba strategického riadenia rizík udržateľnosti na identifikáciu a riadenie potenciálnych rizík (Schulte et al., 2020). Všeobecne sa uznáva potreba, aby organizácie boli finančne životaschopné a prispievali k hospodárskemu rastu. To zahŕňa vytváranie pracovných miest, vytváranie bohatstva a poskytovanie produktov a služieb, ktoré spĺňajú spoločenské potreby. Zdôrazňuje však aj potrebu zodpovedných ekonomických postupov, ktoré zohľadňujú dlhodobý vplyv na spoločnosť, dôležitosť etických obchodných praktík a predchádzanie poškodeniu zainteresovaných strán pri dosahovaní ekonomických cieľov. Kam patrí etické obchodné správanie, spravodlivú hospodársku súťaž (aj boj proti korupcii) a zodpovedné finančné riadenie (Matten & Crane, 2005). Epstein (2016) tiež diskutuje o základných prvkoch zodpovednosti v podnikaní a spoločnosti, vrátane moci, legitimacy, zodpovednosti, racionality a hodnôt. Konkrétne môžeme uviesť aktivity súvisiace s podporou lokálnej ekonomiky (investície do miestnych projektov, zamestnávanie miestnych občanov alebo spolupráca s lokálnymi dodávateľmi) alebo zavádzanie politiky udržateľných cien a produktov (férová cenová politika alebo podpora obhového hospodárstva).

Spoločenská zodpovednosť je mnohostranný koncept, ktorý preniká rôznymi aspektmi spoločnosti vrátane podnikových postupov, verejného zdravia a riadenia. Syntéza týchto pohľadov zdôrazňuje vzájomnú prepojenosť environmentálnej zodpovednosti s ekonomickými, sociálnymi a zdravotnými oblasťami a zdôrazňuje jej význam v kontexte Spoločnosti 4.0.

Pri porovnaní modelu s predchádzajúcim jednorozmerným modelom je zrejmé, že náš model zodpovednosti poskytuje komplexnejší a integrovanejší pohľad na zodpovednosť v spoločnosti. Model zodpovednosti sa najskôr zameriaval predovšetkým na ekonomické, právne, etické a filantropické zodpovednosti (Carroll, 1991). Aj keď sú tieto rozmery stále relevantné, model rozširuje rozsah pôsobnosti tak, aby zahŕňal environmentálne a sociálne rozmery, ktoré sa čoraz viac uznávajú ako kritické aspekty zodpovednosti a premietnutá časová súslednosť ich efekty iba posilňuje.

V minulosti bola zodpovednosť v spoločnosti často úzko definovaná, pričom sa zameriavala predovšetkým na ekonomickú výkonnosť a dodržiavanie právnych predpisov. Spoločenské očakávania sa však vyvíjali a v súčasnosti sa kladie väčší dôraz na environmentálnu udržateľnosť a sociálny vplyv. Od organizácií sa očakáva, že pôjdu nad rámec zákonných požiadaviek a aktívne prispievajú k riešeniu spoločenských výziev (Banerjee, 2008). V súčasnosti poskytuje model rámec pre organizácie, aby sa mohli orientovať v zložitom prostredí zodpovednosti. Povzbudzuje organizácie, aby prijali holistický prístup, ktorý berie do úvahy prepojenia medzi environmentálnymi, sociálnymi a ekonomickými dimenziami. Je to obzvlášť dôležité v kontexte spoločenských výziev, ako sú zmena klímy, nerovnosť a sociálna spravodlivosť (Heikkurinen & Mäkinen, 2016).

Pri pohľade do budúcnosti model naznačuje, že zodpovednosť v spoločnosti sa bude naďalej vyvíjať. Keďže environmentálne a sociálne otázky sa stávajú čoraz naliehavšími, organizácie budú čeliť rastúcemu tlaku na integráciu zodpovedných postupov do svojich hlavných činností. To zahŕňa prijatie udržateľných obchodných modelov, podporu sociálnych inovácií a zapojenie sa do spoločného úsilia pri riešení systémových výziev (Plsek & Greenhalgh, 2001). Cieľom celospoločenských diskusií je vyvážiť pokrok v priemysle 4.0 s hospodárskym pokrokom a sociálnymi otázkami. Návrh integrálneho rámca, ktorý zohľadňuje environmentálne, sociálne a ekonomické faktory pri riešení zodpovednosti je primárny cieľ (Potocan et al., 2020). Táto perspektíva zdôrazňuje význam sociálnej zodpovednosti podnikov pri riešení sociálnych a environmentálnych výziev pri súčasnom zabezpečovaní hospodárskeho pokroku aj do budúcnosti. Spoločnosti si čoraz viac uvedomujú dôležitosť spoločenskej zodpovednosti podnikov a jej vplyv na ich povest' a dlhodobú udržateľnosť. Lastiningsih & Ermawati (2021) zdôrazňujú, že sociálna a environmentálna zodpovednosť je záväzkom spoločností podieľať sa na udržateľnom hospodárskom rozvoji a zlepšovať kvalitu života a životného prostredia (Lastiningsih & Ermawati, 2021).

Zistilo sa, že sociálna zodpovednosť podnikov ovplyvňuje reakcie spotrebiteľov a hodnotu firmy (Mohr & Webb, 2005; Chung a kol., 2018). To zdôrazňuje trvalý význam CSR ako kľúčového faktora organizačného úspechu a udržateľného rozvoja (Kun-Hsiang, 2020; Hilty & Hercheui, 2010).

Vývoj v spoločnosti, prechod od Spoločnosti 4.0 k Spoločnosti 5.0 zahŕňa posun smerom k pokročilejšej technologickej integrácii s využívaním aj umelej inteligencie a zvýšené zameranie na udržateľnosť a environmentálne povedomie. Ako spoločnosť napreduje,

dôraz na ekologickú spotrebu sa stáva čoraz dôležitejším a pochopenie prekážok pri uplatňovaní ekologickej spotreby z pohľadu spotrebiteľov je pre podniky a tvorcov politik kľúčové. Tento posun je v súlade so širším spoločenským trendom smerom k environmentálnej zodpovednosti a udržateľným postupom. Pri prechode od Spoločnosti 4.0 k Spoločnosti 5.0 zohráva a aj bude zohrávať spoločenská zodpovednosť podnikov naďalej kľúčovú úlohu.

DISKUSE A ZÁVĚRY

Pri pohľade na minulé, súčasné a budúce perspektívy je jasné, že zodpovednosť v spoločnosti sa v čase vyvíja. V minulosti sa dôraz kládol predovšetkým na ekonomickú a hospodársku výkonnosť s obmedzenou pozornosťou venovanou sociálnym a environmentálnym vplyvom. Keďže sa však spoločenské očakávania zmenili, organizácie sa dostali pod rastúci tlak, aby sa zaoberali širšími zodpovednosťami. Prevzatím zodpovednosti za minulosť deklaruje naša spoločnosť vo viacerých oblastiach úctu k zdedeným hodnotám a materiálnemu odkazu našich predkov, čo naďalej výrazne obohacuje súčasnú generáciu a bude prínosom aj pre budúce generácie.

Model Zodpovednosti v Spoločnosti 4.0 poskytuje komplexný rámec pre pochopenie a usmernenie zodpovedného správania. Zvážením environmentálnych, sociálnych a ekonomických dimenzií model uznáva vzájomnú prepojenosť týchto aspektov a potrebu, aby ich organizácie riešili kolektívne. Keďže spoločnosť sa neustále vyvíja, model ponúka organizáciám a inštitúciám cenný nástroj na orientáciu v zložitom prostredí zodpovednosti a prispieva k udržateľnej a inkluzívnej budúcnosti.

Hodnotenie spoločenskej zodpovednosti podnikov na internete, poznatky zo zodpovedného vzťahu vedy a spoločnosti a štúdium klimatických aspektov prispievajú k nášmu chápaniu zodpovednosti v spoločnosti z rôznych perspektív. Základné prvky zodpovednosti, o ktorých diskutujeme, poskytujú komplexný rámec pre analýzu zodpovednosti v tejto modernej spoločnosti alebo Spoločnosti 4.0. Ako už bolo spomenuté vyššie, predstavuje skupinu subjektov, ktorá je vo všetkých oblastiach výrazne ovplyvnená neustále sa prehĺbujúcou digitalizáciou, automatizáciou a robotizáciou, čo nám na pozadí vývoja technologických inovácií umožňuje väčšiu mieru samostatnosti, podporuje individualizáciu a uľahčuje komunikáciu. Zjednodušenie procesov fyzickej práce umožňuje rozvíjať kreativitu, kompetencie a duševnú prácu. Mení potreby a očakávania ľudí a mení povahu ekonomických statkov, ktoré subjekty požadujú, a spôsob, akým žijú. Je to však úplne prirodzený evolučný proces, ktorému sme dali len konkrétny názov.

Tu prezentované zistenia môžu byť použité na analýzu minulých, súčasných a budúcich perspektív zodpovednosti v kontexte vytvorenej Spoločnosti 4.0. Nakoniec je potrebné poznamenať, že Zodpovednosť v kontexte, v ktorom je tu opísaná, predstavuje koncept univerzálnej zodpovednosti, ktorý má byť neoddeliteľnou súčasťou Spoločnosti 4.0. Tento teoretický východiskový bod je prakticky konfrontovaný s realitou, ktorá podlieha

dynamickému rozvoju a zmenám, ako aj s vonkajšími a endogénnymi hodnotami zdieľanými medzi jednotlivcami a spoločnosťou ako celkom. Smerovanie rozvoja smerom k Spoločnosti 5.0 s interakciou s umelou inteligenciou prináša nové výzvy aj v prístupe k aplikácii princípov spoločenskej zodpovednosti a bude si vyžadovať hlbší výskum, tak v oblasti podnetov, ako aj v oblasti dôsledkov jej celospoločenského akceptovania, regulovania a využívania.

POUŽITÉ ZDROJE

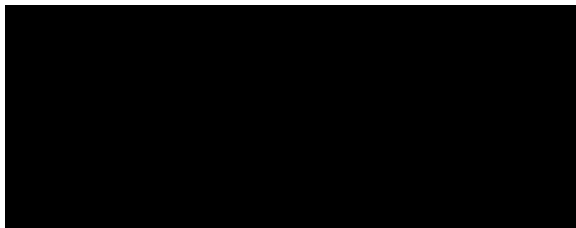
- [1] ALINSARI, N., DAVIANTI, A. 2022. Treading the sustainable development concept: narrative expression of a state-owned enterprise. *Research in Management and Accounting*, 5(1), 46-54. <https://doi.org/10.33508/rima.v5i1.3845>
- [2] AMRAN, A., FAUZI, H., PURWANTO, Y., DARUS, F., YUSOFF, H., ZAIN, M., ...NEJATI, M. 2017. Social responsibility disclosure in Islamic banks: a comparative study of Indonesia and Malaysia. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 15(1), 99-115. <https://doi.org/10.1108/jfra-01-2015-0016>
- [3] BANERJEE, S. 2008. Corporate social responsibility: the good, the bad and the ugly. *Critical Sociology*, 34(1), 51-79. <https://doi.org/10.1177/0896920507084623>
- [4] BANOVCINOVA, L., BUBENÍKOVÁ, M. 2011. Pro-social behaviour and nursing. *Kontakt*, 13(2), 148-156. <https://doi.org/10.32725/kont.2011.019>
- [5] CARROLL, A. 1991. The pyramid of corporate social responsibility: toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, 34(4), 39-48. [https://doi.org/10.1016/0007-6813\(91\)90005-g](https://doi.org/10.1016/0007-6813(91)90005-g)
- [6] ČADA, R., FRYDÝŠEK, K., SEJDA, F., TILLER, P. 2018. Evaluation of Locking Bone Screw Heads. In: *Proceedings of 24th International Conference on ENGINEERING MECHANICS*, 133-136. DOI: 10.21495/91-8-133
- [7] DIJKSTRA, A., YIN, L. 2019. Insights from China for a global perspective on a responsible science–society relationship. *Cultures of Science*, 2(1), 65-76. <https://doi.org/10.1177/209660831900200106>
- [8] EPSTEIN, E. 2016. Sim's directions: "back to the future". *Business & Society*, 58(7), 1418-1425. <https://doi.org/10.1177/0007650316680040>
- [9] EURÓPSKA KOMISIA. 2013. *Factories of the future: Multiannual roadmap for the contractual PPP under Horizon 2020 Luxembourg*. [online]. [2023-11-28]. Dostupné z: <https://data.europa.eu/doi/10.2777/29815>.
- [10] FUKUYAMA, M. 2018. Society 5.0: Aiming for a new human-centered society. *Japan Spotlight*, 1, 47-50.
- [11] GARRIGA, E., MÊLÉ, D. 2004. Corporate social responsibility theories: mapping the territory. *Journal of Business Ethics*, 53(1/2), 51-71. <https://doi.org/10.1023/b:busi.0000039399.90587.34>
- [12] GLADDEN, M. E. 2019. Who will be the members of society 5.0? towards an anthropology of technologically posthumanized future societies. *Social Sciences*, 8(5), 148. doi:10.3390/socsci8050148
- [13] HEIKKURINEN, P., MÄKINEN, J. 2016. Synthesising corporate responsibility on organisational and societal levels of analysis: an integrative perspective. *Journal of Business Ethics*, 149(3), 589-607. <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3094-x>
- [14] HELBING, D. 2016. Society 4.0: Upgrading society, but how? [online]. [2023-12-02]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/304352735_Society_40_Upgrading_society_but_how.
- [15] HILTY, L., HERCHEUI, M. 2010. ICT and sustainable development. *IFIP Advances in Information and Communication Technology*, 227-235. https://doi.org/10.1007/978-3-642-15479-9_22

- [16] HUWS, U. 2016. Platform labour: sharing economy or virtual wild West? *Journal for a Progressive Economy*, 7, 24–27.
- [17] CHUNG, C., JUNG, S., YOUNG, J. 2018. Do CSR activities increase firm value? evidence from the Korean market. *Sustainability*, 10(9), 3164. <https://doi.org/10.3390/su10093164>
- [18] JUNAIDI, J. 2022. The effect of corporate governance, integrated quality management and social responsibility on competitiveness and operational performance. *Golden Ratio of Marketing and Applied Psychology of Business*, 2(2), 73-91. <https://doi.org/10.52970/grmapb.v2i2.187>
- [19] KUN-HSIANG, T. 2020. Corporate social responsibility (CSR) – a key factor to an organization’s success. *Proceeding of Japan International Business and Management Research Conference*. <https://doi.org/10.31098/jibm.v1i1.217>
- [20] LASTININGSIH, N., ERMAWATI. 2021. A conceptual framework on the corporate social responsibility disclosure: profitability, leverage and company size. *Information Management and Business Review*, 13(1(I)), 28-32. [https://doi.org/10.22610/imbr.v13i1\(i\).3152](https://doi.org/10.22610/imbr.v13i1(i).3152)
- [21] LI, S., ZHIGUANG, G. 2022. Research on internet corporate social responsibility evaluation based on analytic hierarchy process. In: *Proceedings of the International Conference on Information Economy, Data Modeling and Cloud Computing, ICIDC Qingdao, China*. <https://doi.org/10.4108/eai.17-6-2022.2322633>.
- [22] LILLEFJELL, M., MAASS, R. 2021. Involvement and multi-sectoral collaboration: applying principles of health promotion during the implementation of local policies and measures—a case study. *Societies*, 12(1), 5. <https://doi.org/10.3390/soc12010005>
- [23] LILLEFJELL, M., MAGNUS, E., KNUDTSEN, M., WIST, G., HORGHAGEN, S., MAASS, R. ...ANTHUN, K. 2018. Governance for public health and health equity: the tröndelag model for public health work. *Scandinavian Journal of Public Health*, 46(22_suppl), 37-47. <https://doi.org/10.1177/1403494818765704>
- [24] LUKSIC-HACIN, M. 2018. The migration dynamics of the Slovenian territory in historical perspective. *Two Homelands*, 0(48). <https://doi.org/10.3986/dd.v0i48.7128>
- [25] MACGREGOR PELIKÁNOVÁ, R., HÁLA, M. 2021. Unconscious Consumption by Generation Z in the COVID-19 era – Responsible Heretics not Paying CSR Bonus? *Journal of Risk and Financial Management*, 14(8), 390. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm14080390>
- [26] MACGREGOR PELIKÁNOVÁ, R., RUBÁČEK, F. 2020. Taxonomy for transparency in non-financial statements – clear duty with unclear sanction. *Danube*, 13(3), 173-195. DOI: <https://doi.org/10.2478/danb-2022-0011>
- [27] MACGREGOR PELIKÁNOVÁ, R. et al. 2021. New trends in codes of ethics: Czech business ethics preferences by the dawn of COVID-19. *Oeconomia Copernicana*, 12(4), 973–1009. <https://doi.org/10.24136/oc.2021.032>
- [28] MANIATES, M. 2001. Individualization: plant a tree, buy a bike, save the world?. *Global Environmental Politics*, 1(3), 31-52. <https://doi.org/10.1162/152638001316881395>

- [29] MATTEN, D., CRANE, A. 2005. Corporate citizenship: toward an extended theoretical conceptualization. *Academy of Management Review*, 30(1), 166-179. <https://doi.org/10.5465/amr.2005.15281448>
- [30] MAZALI, T. 2018. From industry 4.0 to society 4.0, there and back. *AI & Society*, 33, 405–411. <https://doi.org/10.1007/s00146-017-0792-6>
- [31] MOHR, L., WEBB, D. 2005. The effects of corporate social responsibility and price on consumer responses. *Journal of Consumer Affairs*, 39(1), 121-147. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2005.00006.x>
- [32] PAPA, R. 2015. Cities, Energy and Climate Change. *TeMA Journal of Land Use, Mobility and Environment*, 8(1), 3-4.
- [33] PEARSE, R., GOODMAN, J., ROSEWARNE, S. 2010. Researching direct action against carbon emissions: a digital ethnography of climate agency. *Cosmopolitan Civil Societies an Interdisciplinary Journal*, 2(3), 76-103. <https://doi.org/10.5130/ccs.v2i3.1794>
- [34] PLSEK, P., GREENHALGH, T. 2001. Complexity science: the challenge of complexity in health care. *BMJ*, 323(7313), 625-628. <https://doi.org/10.1136/bmj.323.7313.625>
- [35] POTOČAN, V., MULEJ, M., NEDELKO, Z. 2020. Society 5.0: balancing of Industry 4.0, economic advancement and social problems. *Kybernetes*, 50(3), 794-811. <https://doi.org/10.1108/k-12-2019-0858>
- [36] REGO, A., CUNHA, M., POLÓNIA, D. 2015. Corporate sustainability: a view from the top. *Journal of Business Ethics*, 143(1), 133-157. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2760-8>
- [37] SANG, T., LIU, P., ZHAO, L. 2022. Judicial response to ecological environment risk in china—from the perspective of social systems theory. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(21), 14355. <https://doi.org/10.3390/ijerph192114355>
- [38] SCHINDLEROVÁ, V., ŠAJDLEROVÁ, I. 2019. Use of the dynamic simulation to reduce handling complexity in the manufacturing process. *Advances in science and technology-research journal*, 14(1), 81-88.
- [39] SCHINDLEROVÁ, V., ŠAJDLEROVÁ, I. 2021. Comparison of basic maintenance concepts using witness. *MM Science Journal*, 5435-5440.
- [40] SCHULTE, J., VILLAMIL, C., HALLSTEDT, S. 2020. Strategic sustainability risk management in product development companies: key aspects and conceptual approach. *Sustainability*, 12(24), 10531. <https://doi.org/10.3390/su122410531>
- [41] SUCHÁČEK, J. 2019. The Benefit of Failure: On the Development of Ostrava's Culture. *Sustainability*, 11(9), 2592. <https://doi.org/10.3390/su11092592>.
- [42] TUREČKOVÁ, K. 2014. Quaternary sector as a source of growth and competitiveness in the EU. In: *Proceedings of the 2nd International Conference on European Integration 2014*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 723-730. ISBN 978-80-248-3388-0.
- [43] TUREČKOVÁ, K., NEVIMA, J., VAŇOVÁ, A., VITÁLIŠOVÁ, K. 2023. Society 4.0: General economic implications. *Journal of European Economy*, 22(2), 146-157. <https://doi.org/10.35774/jee2023.02.146>.

- [44] VALE, L.J. 2014. The politics of resilient cities: Whose resilience and whose city? *Building Research & Information*, 42(2), 191-201. <https://doi.org/10.1080/09613218.2014.850602>.
- [45] VAŇOVÁ, A. 2021. *Trendy v rozvoji miest*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum. ISBN 978-80-557-1884-2.
- [46] VITÁLIŠOVÁ, K., SÝKOROVÁ, K., KORÓNY, S., LACO, P., VAŇOVÁ, A., BORSEKOVÁ, K. 2023. Digital Transformation in Local Municipalities: Theory Versus Practice. In: Rouet, G., Côme, T. (eds) *Participatory and Digital Democracy at the Local Level. Contributions to Political Science*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-20943-7_13.
- [47] WOOD, D. 1991. Corporate social performance revisited. *Academy of Management Review*, 16(4), 691-718. <https://doi.org/10.5465/amr.1991.4279616>.
- [48] ZHANG, X., CHEN, W. 2021. Research on landscape architecture design based on corporate social responsibilities. *E3s Web of Conferences*, 237, 04034. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202123704034>.

RESPONSIBILITY AS A KEY PRINCIPLE OF SOCIETY 4.0

ABSTRACT

Society 4.0 represents the next stage of concretization of modern society confronted with processes and changes in the industrial and production sphere, referred to as Industry 4.0. It is a society that naturally succumbs to the acceleration of technological progress and integrates into its daily existence technical innovations that are embedded in the objects, events and activities that take place everywhere in the surrounding space. However, the operating principles of this company are to some extent limited by the level of responsibility that is objectively and subjectively expected from each entity. Our concept is a two-dimensional responsibility, which not only has an economic, social and environmental component, but also has a time dimension, where Society 4.0 respects the values of the past, lives responsibly here and now and is permanently adapted to the future. The aim of this article is to define and describe this complex responsibility of Society 4.0 in the context of interdisciplinarity. This article responds to the absolute absence of a systematic review of this issue in the current scientific community and emphasizes the necessity of its implication in the conceptual knowledge economy.

KONTAKTNÍ ÚDAJE:

prof. Ing. Mgr. Renáta Pakšiová, PhD.
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta hospodárskej informatiky
Katedra účtovníctva a audítorstva
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
Slovenská republika
email: renata.paksiova@euba.sk

doc. Ing. Kamila Turečková, Ph.D., MBA
Slezská univerzita v Opavě
Obchodně podnikatelská fakulta
v Karviné
Katedra ekonomie a veřejné správy
Univerzitní nám. 1934/3
733 40 Karviná
email: tureckova@opf.slu.cz

KEYWORDS:

Society 4.0, responsibility, technological progress, sustainability

A COMPREHENSIVE ANALYSIS OF THE ECONOMIC DYNAMICS AND CHALLENGES IN THE PUBLIC SECTOR: COMPARISON OF THE MATERIAL FOR TEACHING AND THE WORLD JOURNAL'S EVIDENCE

JAN NEUGEBAUER
IVA HŘEBÍČKOVÁ
VYSOKÁ ŠKOLA CEVRO

ABSTRAKT

This study delves into the theoretical frameworks employed in teaching public economics to Czech students. By analyzing existing instructional materials, the research aims to bridge the gap between theoretical underpinnings and practical applications within the public sector. The investigation reveals a disparity between the emphasis on theoretical constructs and the incorporation of real-world economic challenges. A content analysis of textbooks and supplementary materials identified six distinct categories of economic theories. While these categories provide a foundational understanding, the study underscores the need for greater integration of case studies, policy analysis, and empirical research to enhance students' preparedness for public sector roles. Recommendations for curriculum development and pedagogical approaches are offered to foster a more comprehensive and applied learning experience.

KEYWORDS:

Economics, Public sector, Teaching material, Innovations, Czech Republic, Comparison

INTRODUCTION

Utilizing the pertinent theoretical framework delineated by Collins' Dictionary, the concept of "Comprehensive analysis" within the realm of economics pertains to a meticulous examination encompassing all pertinent facets necessary for a thorough elucidation of the subject under discussion (Collins, 2024).

Increasingly, decision-makers in public policy are adopting systems approaches, such as system dynamics (SD) modeling, to evaluate alternative interventions or policies for their potential impact, while also accommodating complexity. Nonetheless, these methodologies have not consistently integrated an economic efficiency analysis component (Jadeja et al., 2022).

A retrospective examination of historical trends reveals discernible patterns conducive to an accurate depiction of the current landscape, enabling managers to proactively anticipate future challenges. With the advent of modern technologies, advancements in communication, and enhanced transportation infrastructure, alongside the pervasive influence of television, computers, and the information superhighway, there is a heightened awareness of the interconnected repercussions of change. Consequently, as conventional boundaries disintegrate, there arises a burgeoning acknowledgment of the imperative for proactive change management. Consequently, strategic planning, competitive positioning, and innovative management paradigms incorporating long-term perspectives, critical trade-offs, and opportunity-driven forecasting are being formulated not only within the United States but on a global scale (Forrester et al., 1976; Cuadrado-Ballesteros, Bisogno, 2021).

The crux of this symposium is rooted in the imperative to seize the initiative in shaping an organizational milieu conducive to fostering a competitive, dynamic, sustainable, fiscally prudent, and socially responsible decision-making framework within the public sector. Public administrators are compelled to respond to global events and concomitant cultural, economic, and political developments with boldness, ingenuity, and strategic acumen. Society and public administration are currently navigating a paradigmatic crisis, necessitating the emergence and refinement of new paradigms characterized by rigorous inquiry methodologies, tangible instances of success, robust fiscal performance metrics, and delineated professional/leadership roles (Stupak, 1996; Mazzucato et al., 2020).

Significant topics germane to the public sector are elucidated within the instructional materials tailored for Czech counterparts. These overarching themes encompass Public Economics, Economics of the Public Sector, Public Economy, and Public Sector Dynamics (Olejnicek, 2024). While some resources elucidate the definitions of these terms alongside illustrative examples, others expound upon the role of organizations within the Czech landscape, elucidating their financial dynamics vis-à-vis policy and governmental influences (Slezská univerzita v Opavě, 2024).

Amidst the backdrop of the ongoing pandemic, certain pedagogical materials have incorporated pertinent insights, underscoring the responsiveness of Czech educational frameworks in ensuring currency and relevance (Klimovsky et al., 2021). While certain information may be accessible via online sources, the instructional materials tailored for Czech students often provide nuanced perspectives on topics such as export-import dynamics, which are integral to economic studies. While acknowledging the interdisciplinary nature of this subject matter, there is merit in acquainting students with the mechanics and implications of international trade on the public sector (Gecgbaia et al., 2021).

MATERIALS AND METHODS

We used the theoretical framework and research strategies for the developing this study. Based on the actual theories, the aim study was to compare theories used for teaching students and the practical data presented in the world journals. **Our research question** was defined as: *“Are the practical data on Public Sector Economics from world magazines similar to the information provided for student education at universities in the Czech Republic?”*

The study was inspired by Muka et al. (2020), Page et al. (2021) a Jones et al. (2019), and it was divided into the seventeen steps: defining the clinical question, preparing search strategies, literature review, selecting studies, data extraction, quality assessment, data synthesis, reporting, results, searching and developing a stimulating discussion, creating appropriate conclusions, checking references, adding additional materials (if necessary), editing and expert opinion, feedback processing, article finalization, and publication.

The search was conducted in the Web of Science database using selective criteria: choice of keywords (Public, economic, stability, finance, innovation, management), publication date (range 2024-2019), the publication must be in the Social Sciences Citation Index (SSCI) category, the journal must be in Q1 – Q3, and we only focused on professional articles (conference papers, reviews, etc. were excluded). After the initial selection, keywords, titles of contributions, and abstracts were analyzed. This section evaluated the topic's relevance and the accepted study's quality. Furthermore, data synthesis, reporting, searching for contributions to a stimulating discussion, and conclusion occurred. 71 studies found according to the above criteria were analyzed in the initial phase. After selection, 29 relevant studies related to the target clinical question were included in the study.

We created the introduction and reach the theories based on open data from open sources available on the websites of the collages. We used also the material created by the collages in relation with the special European or Czech foundation – cited as an online source in the list of references. This study does not focus on the teaching strategies, but the priority is the teaching content and theoretical data.

RESULTS AND DISCUSSION

The findings gleaned from international datasets exhibit substantial congruence with the theoretical underpinnings employed within Czech Republic instructional frameworks. While the public sector represents a broad and comprehensively addressed subject matter, the depth of understanding and the validation of specific contexts necessitates a nuanced approach informed by pertinent information.

The methodological approach employed in this study facilitated the systematic collection of disparate data points, yielding a rich tapestry of information. To facilitate a coherent analysis, we categorized this data into six distinct categories, thereby affording a structured framework conducive to comprehensive exploration and discussion.

The delineation of these categories serves to enhance comprehension and facilitates the dissection of data into discrete elements amenable to focused examination. Through this systematic organization, we endeavor to provide clarity and coherence in our analysis, enabling a deeper understanding of the multifaceted dynamics inherent within the public sector landscape.

1st category The Interplay of Public Sector and Economic Stability

2nd category Innovations in Public Sector Management

3rd category Challenges and Opportunities in Public Finance

4th category The Social Dimension

5th category Global Perspectives

6th category Environmental Sustainability and the Public Sector

1ST CATEGORY THE INTERPLAY OF PUBLIC SECTOR AND ECONOMIC STABILITY

This thematic category is an outgrowth of burgeoning discussions evident across online platforms and gleaned from relevant scholarly literature from reputable databases. Notably, Czech teaching strategies exhibit scant mention of the intricate interplay between economic stability and the public sector, save for sporadic references to discussions surrounding the COVID-19 pandemic and attendant stabilization policies. However, there exists a discernible opportunity to delineate and explore areas of contention that could serve as focal points for enhancing learning content and fortifying its theoretical underpinnings.

In light of the dynamic economic landscape, educators are tasked with the imperative of recalibrating their instructional approaches to reflect current realities within the economic domain, all while aligning with prescribed curricular mandates and accreditation criteria.

International scholarship proffers a corpus of recommendations delineating salient topics germane to contemporary economic discourse. These include an examination

of the implications of the COVID-19 pandemic and associated stabilization measures, an analysis of monetary policy paradigms, considerations on financial inclusion, the assessment of climate-related risks and their impact on economic stability, and the sustainable management of natural resources (Battiston et al., 2021; Kargi et al., 2023; Ozili, 2021; Asif et al., 2020; Mvk, Maitra, 2023; Bastida et al., 2021). A typical example is public communications, which are a rich source of insight into the monetary policy-making process. Several central banks, including the European Central Bank (ECB) and the Bank of England (BoE), have intensified their public communications to make policy actions more transparent to the general public (Simandan et al., 2023). The same applies to international migration, air travel for both tourism and business purposes, as well as the continued growth of large urban hubs, which allow communicable diseases to easily penetrate local spaces and quickly emerge even in remote corners of the world (Schumacher, 2020).

By integrating insights from these international perspectives, educators can foster a more robust and dynamic educational environment, equipping students with the requisite analytical tools and critical thinking skills necessary to navigate the complexities of economic policy formulation and implementation amid an era characterized by unprecedented challenges and opportunities.

2ND CATEGORY INNOVATIONS IN PUBLIC SECTOR MANAGEMENT

This thematic category emerges from extensive deliberations encompassing a wide array of topics explored by the authors. Notably, the corpus of relevant literature converges on prognostications regarding the future trajectory of public sectors, emphasizing the imperative of adoptable and efficacious innovations. However, a conspicuous absence of discourse on innovation within the public sector is discernible within the Czech educational curriculum. While the teaching materials incorporate peripheral information tangential to the public sector, formalized instruction on the subject remains conspicuously lacking.

International scholarship proffers a compendium of recommendations elucidating pivotal themes pertinent to the domain of public sector innovation. These include an exploration of the interplay between push and pull factors, an analysis of drivers and barriers shaping innovative initiatives, an examination of public values underpinning transformative endeavors, the utilization of civic hackathons as catalysts for innovation, the delineation of typologies characterizing public services, and a critical interrogation of the dark side of public innovation (Meijer, Thaens, 2021; Chen et al., 2020; Yuan, Gasco-Hernandez, 2021; Ju et al., 2020; Baptista et al., 2019; Clausen et al., 2020). From a practical point of view, the entire innovative process should include multiple perspectives, such as the innovation process, the administrative process, the technological process, or services and products (De Vries et al., 2016). While it is not the first attempt to bring organizational innovation into the realm of public administration. A broader understanding of innovation in modern bureaucracies' points to some empirical efforts that may accelerate post-public managerial reforms. This understanding builds on a system approach and on existing

knowledge about innovation—its characteristics, antecedents, and consequences as they have been previously encountered in the private business arena (Buchheim et al., 2020).

Augmenting the pedagogical discourse with insights garnered from these international perspectives serves to enrich the educational milieu, fostering a nuanced understanding of the challenges and opportunities inherent in fostering innovation within the public sector. By integrating such interdisciplinary perspectives, educational frameworks can engender a cohort of future professionals equipped with the requisite acumen to navigate the intricacies of public administration amidst an era characterized by rapid technological advancement and evolving societal exigencies.

3RD CATEGORY CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN PUBLIC FINANCE

This category emerged in response to the thematic content outlined within educational curricula and gleaned from select scholarly sources. Pertinent evidence regarding e-government initiatives is discernible within the educational framework of academic institutions and corroborated by research findings. However, there exists a notable lacuna within pedagogical discourse concerning the intersectionality of healthcare and social systems vis-à-vis cultural and religious contexts. While instructional materials predominantly focus on systemic paradigms and the operational dynamics of the public sector, there remains an exigency for broader coverage encompassing the socio-cultural dimensions, particularly within the Czech Republic.

International datasets advocate for the inclusion of multifarious topics conducive to the advancement of knowledge and policy discourse. These include the evolution of financial systems, distinctions between state and local public finance, digitalization initiatives encompassing blockchain technology, considerations about aging populations and healthcare provision, strategies for mitigating global crises, environmental imperatives such as recycling and energy sustainability, the utilization of artificial intelligence within the public sector, and regulatory frameworks governing policy implementation and adherence (Makhni et al., 2020; Attaran, 2022; Garcia-Teruel, 2020; Liu et al., 2020; Beaudet et al., 2020; Liu et al., 2022; Feuerriegel et al., 2020; Soltanisehat et al., 2023; Iněs et al., 2020, Neugebauer, 2024).

Efforts to augment the teaching repertoire with these diverse themes not only enrich the intellectual discourse but also furnish students with a comprehensive understanding of contemporary challenges and opportunities within the public sector domain. By integrating such multidisciplinary perspectives, educational frameworks can better equip future policymakers and administrators to navigate the complexities of governance in an increasingly interconnected and rapidly evolving global landscape.

4TH CATEGORY THE SOCIAL DIMENSION

In this category, the relationship between the theoretical framework and the practical data used in the lesson was established. There is a variety of information from different parts of this extensive classification. Although our theoretical framework has already considered some of the data in the database, some points can enhance the practical understanding of the social dimension in the public sector economy.

The theoretical framework focuses on fundamental global issues, including social inequality, health care, and education. This information is also based on teaching materials for universities (Arundel et al., 2019; Lenihan et al., 2019; Acciai, 2021; Wu et al., 2023).

Social inequality is about the particular role of the public sector in addressing it through the implementation of redistributive policies. This could include progressive taxation, welfare programs, and social safety nets aimed at reducing income inequality and providing assistance to vulnerable groups. Healthcare analyzes the role of the public sector in providing healthcare services to the population. Examining the different models of health care delivery, such as universal or public-private partnerships. This part also focuses on the discussion of effectiveness in ensuring access to affordable and quality healthcare for all citizens. The final part, consistent with the theoretical framework, is education, which examines the responsibility for providing education and promoting lifelong learning opportunities. It is also about discussing the importance of equitable access to education, the quality of schools and teachers, and the role of state funding in ensuring educational outcomes.

What has not been mentioned, or only very rarely, is the area of essential services, which focuses on the study of public sector services such as housing, transportation, and social services. Based on foreign literature, this is part of the irreplaceable element that completes the social dimension from an economic perspective. Some issues focus on systemic barriers, community development and empowerment, international comparisons, budget priorities, or resource allocation (Neugebauer & Vokoun, 2023). However, from an economic perspective, the factors should be measured, which can be very problematic in the social domain due to the subjective assessment of respondents. The last topic can deal with the measurement of impacts and outcomes.

5TH CATEGORY GLOBAL PERSPECTIVES

This domain investigates the management of global public finance, resource allocation, and the provision of public goods and services by governmental entities. It involves an in-depth analysis of government expenditure, taxation, public debt, and regulatory policies to evaluate their impacts on economic growth, income distribution, and societal welfare (Ugyel, 2016). Key areas of study include the examination of public-private partnerships (PPPs) for the efficient delivery of infrastructure projects and services, comparative analyses of tax systems, and the trade-offs between economic equity and

efficiency. The field also evaluates governmental strategies in essential services such as healthcare, education, infrastructure, and defense, aiming to enhance public welfare and foster economic development (Talbot, 2008).

Moreover, this domain scrutinizes government regulations and market interventions aimed at correcting market failures, ensuring consumer protection, and promoting competition. It also encompasses the application of fiscal policy tools to stabilize the economy, mitigate economic recessions, and achieve macroeconomic objectives (Jones, 2004). Scientific literature provides a comprehensive perspective on the economic dynamics within the public sector, examining both theoretical frameworks and practical implementations. This research underscores the significance of innovative modeling, comparative reform analysis, and strategic crisis management to bolster economic resilience and efficiency in public administration. However, a conspicuous absence of discourse on innovation within the public sector is discernible within the Czech educational curriculum. While the teaching materials incorporate peripheral information tangential to the public sector, formalized instruction on the subject remains conspicuously lacking.

Public sector reforms globally exhibit diverse approaches tailored to specific national contexts, all aimed at enhancing administrative efficiency. Examples include the market-oriented strategies of New Zealand and the United Kingdom, and the e-governance initiatives in India and South Korea. These reforms illustrate the necessity of adapting strategies to local conditions, offering valuable insights into the varied pathways through which nations strive to achieve a more efficient and effective public sector (Jajeda et al., 2022). Another very illustrative example is the possibility of using economic fit models for implementing strategies in the public sector, which have already been described and are empirically supported. Typically, this may involve the internationalization of market orientation relative to firm performance (Abbu, Gopalakrishna, 2021).

6TH CATEGORY ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY AND THE PUBLIC SECTOR

In this category, the relationship between the theoretical framework and the practical data used in the lesson was established. Although our theoretical framework has already considered some of the data in the database, some points can enhance the practical understanding of the social dimension in the public sector economy.

Based on the collected data, the lectures or theoretical framework for students should be conducted on Environmental Policy and Law, Public Administration and Environmental Management, Urban Planning, and Sustainability, and additional topics such as Sociology and Ethics, Environmental Science, Renewable Energy and Energy Policy, and Water Resources Management (Dziejarski et al., 2023; Mishra, 2023; Neugebauer, Vokoun, 2024; Petrov et al., 2024; Sabra, 2022; Urbanová, Šafránková, 2021). We found the variables linked to the schools where are lectures available. The different points of view will be taught in environmental studies and different in the business schools. We can use

the example a explore social and ethical dimensions of environmental issues, and what is a priority for ecological points at the social schools (Jephcote, Davies, 2007). However, the challenges related to water scarcity, quality, and governance, with providing a scientific foundation for understanding environmental problems instead of social meaning should be more available in the environmentally designed colleges.

Understanding the role of the public sector in promoting environmental sustainability is paramount for effectively addressing contemporary environmental challenges. Government agencies and institutions within the public sector play a significant role in this endeavor through their involvement in policy development, regulation, enforcement, and provision of public services (Sinha et al., 2019). Environmental sustainability issues often stem from market failures and externalities, where the costs of environmental degradation are not fully accounted for in market transactions. Public sector entities are responsible for establishing environmental standards, ensuring compliance, and implementing initiatives to protect the environment and foster sustainable practices (Sinha et al., 2019). To promote environmental sustainability, these authorities employ various policy instruments, including regulations, incentives, taxes, subsidies, public investments, and market-based mechanisms such as cap-and-trade systems (Grigore, 2008). These policies aim to internalize environmental costs, incentivize sustainable behavior, and stimulate innovation in environmentally friendly technologies and practices. However, the public sector faces numerous challenges in its pursuit of environmental sustainability, including conflicting interests, resource limitations, regulatory complexities, and political considerations (Adams, Muir & Hoque, 2014). Despite these challenges, there exist opportunities for innovation, collaboration, and leadership in implementing effective environmental policies and practices. Ultimately, addressing environmental sustainability is a multifaceted endeavor that requires coordinated efforts from the public sector, private sector, civil society, and individuals alike. By prioritizing environmental sustainability and integrating it into public policies and practices, the public sector can significantly contribute to the development of a more sustainable and resilient future for all.

We can see a few points in the Czech curriculums. On the economic schools, there are sentences or small articles about sustainability, environmental issues, and public administration. Based on the presented literature, the actual theoretical framework should be poor for students in the comparison of the global economic field. We found the problematic spots in the selected area, but there are also very beneficial areas as a decarbonization process in the context of European and Czech strategies. Process of globalization and the impact on the public sector and also the trades and mechanism of the models used in Czechia and Europe (Neugebauer, Vokoun, 2024).

CONCLUSION

Our study identified areas of teaching in the public sector and compared the results with curricula available on public websites in the Czech Republic. Based on the results presented, we identified six categories and revealed the clarity and coherence of our analysis, allowing for a deeper understanding of the multifaceted dynamics inherent in the public sector landscape. All presented categories were achieved very well in the Czech environment, but areas for improvement were found in comparison with global data.

We presented our six domains as recommendations for future curriculum revisions or future study improvement grants. The study does not list all course texts but includes recommendations and areas and a simple description of what may be challenging for students and teachers in this area. Finally, I also emphasized the importance of the school and field of study. We can see different requirements and expertise for sociology students and others for ecologists or economists.

REFERENCES

- [1] ABBU, H. R., GOPALAKRISHNA, P. 2021. Synergistic effects of market orientation implementation and internalization on firm performance: Direct marketing service provider industry. *Journal of Business Research*. 125(1), 851-863. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.06.004>.
- [2] ACCIAI, C. 2021. The politics of research and innovation: Understanding instrument choices in complex governance environments – the case of France and Italy. *Research Policy*. 50(9). Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2021.104254>
- [3] ADAMS, C., MUIR, S., HOGUE, Z. 2014. Measurement of sustainability performance in the public sector. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*. 5(1), 46-67. Dostupné z: <https://doi.org/10.1108/SAMPJ-04-2012-0018>
- [4] ARUNDEL, A., BLOCH, C., FERGUSON, B. 2019. Advancing innovation in the public sector: Aligning innovation measurement with policy goals. *Research Policy*. 48(3), 789-798. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2018.12.001>
- [5] ASIF, M., KHAN, K. B., ANSER, M. K., NASSANI, A. A., ABRO, M. M. Q. et al. 2020. Dynamic interaction between financial development and natural resources: Evaluating the 'Resource curse' hypothesis. *Resources Policy*. 65(1). Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2019.101566>.
- [6] ATTARAN, M. 2022. Blockchain technology in healthcare: Challenges and opportunities. *International Journal of Healthcare Management*. 15(1), 70-83. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/20479700.2020.1843887>
- [7] BAPTISTA, N., ALVES, H., MATOS, N. 2020. Public Sector Organizations and Cocreation With Citizens: A Literature Review on Benefits, Drivers, and Barriers. *Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing*. 32(3), 217-241. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/10495142.2019.1589623>.
- [8] BASTIDA, F., BRACCI, E., HOQUE, Z. 2021. Accounting for unstable environments in the public sector: managing post-COVID-19 times. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*. 34(1), 1-26. Dostupné z: <https://doi.org/10.1108/JPBAFM-09-2021-0136>.
- [9] BATTISTON, S., DAFERMOS, Y., MONASTEROLO, I. 2021. Climate risks and financial stability. *Journal of Financial Stability*. 54(1). Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.jfs.2021.100867>
- [10] BEAUDET, A., LAROUCHE, F., AMOUZEGAR, K., BOUCHARD, P., ZAGHIB, K. 2020. Key Challenges and Opportunities for Recycling Electric Vehicle Battery Materials. *Sustainability*. 12(14) Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/su12145837>
- [11] BUCHHEIM, L., KRIEGER, A., ARNDT, S. 2020. Innovation types in public sector organizations: a systematic review of the literature. *Management Review Quarterly*. 70(4), 509-533. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s11301-019-00174-5>
- [12] CLAUSEN, T. H., DEMIRCIOLU, M. A., ALSOS, G. A. 2020 Intensity of innovation in public sector organizations: The role of push and pull factors. *Public Administration*. 98(1), 159-176. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/padm.12617>.

- [13] CUADRADO-BALLESTEROS, B., BISOGNO, M. 2021. Public sector accounting reforms and the quality of governance. *Public Money & Management*. 41(2), 107-117. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/09540962.2020.1724665>.
- [14] DE VRIES, H., BEKKERS, V., TUMMERS, L. 2016. Innovation in the public sector: A systematic review and future research agenda. *Public Administration*. 94(1), 146-166. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/padm.12209>.
- [15] DZIEJARSKI, B., KRZYŻYŃSKA, R., ANDERSSON, K. 2023 Current status of carbon capture, utilization, and storage technologies in the global economy: A survey of technical assessment. *Fuel*. 342(1). Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.fuel.2023.127776>
- [16] FEUERRIEGEL, S., DOLATA, M., SCHWABE, G. 2020. Fair AI. *Business & Information Systems Engineering*. 62(4), 379-384. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s12599-020-00650-3>.
- [17] FORRESTER, J. W., MASS, N. J., RYAN, Ch. J. 1976. The system dynamics national model: Understanding socio-economic behavior and policy alternatives. *Technological Forecasting and Social Change*. 1976, 9(1-2), 51-68. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/0040-1625\(76\)90044-5](https://doi.org/10.1016/0040-1625(76)90044-5)
- [18] GARCIA-TERUEL, R. M. 2020. Legal challenges and opportunities of blockchain technology in the real estate sector. *Journal of Property, Planning and Environmental Law*. 12(2), 129-145. Dostupné z: <https://doi.org/10.1108/JPEL-07-2019-0039>
- [19] GECHBAIA, B., KHARAIHVILI, E., ZVIADADZE, E., MUSHKUDIANI, Z., TSILOSANI, A. et al. 2021. Trade and economic relations between Georgia and the Czech Republic: challenges in export and import of agri-food products. *E3S Web of Conferences*. 280(1). Dostupné z: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202128011006>
- [20] GRIGORE, G. 2008. *Corporate Social Responsibility-strategies in European style*. *Ann. Univ. Oradea, Econ. Sci. Ser.* 17(2), 662–665. Dostupné z: <https://anale.steconomieuoradea.ro/volume/2008/v2-economy-and-business-administration/118.pdf>
- [21] CHEN, J, WALKER, R. M., SAWHNEY, M. 2020. Public service innovation: a typology. *Public Management Review*. 22(11), 1674-1695. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14719037.2019.1645874>.
- [22] INÊS, C., GUILHERME, P. L., ESTHER, M. G., SWANTJE, G., STEPHEN, H. et al. 2020. Regulatory challenges and opportunities for collective renewable energy prosumers in the EU. *Energy Policy*. 138(1). Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2019.111212>
- [23] JAJEDA, N. N., ZHU, N. J., LEB CIR, R. M., SASSI, F., HOLMES, A. et al. 2022. Using system dynamics modelling to assess the economic efficiency of innovations in the public sector - a systematic review. *PLOS ONE*. 17(2). Dostupné z: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0263299>.
- [24] JEPHCOTE, M., DAVIES, B. 2007. School subjects, subject communities and curriculum change: the social construction of economics in the school curriculum. *Cambridge Journal of Education*. 37(2), 207-227. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/03057640701372459>.

- [25] JU, X., FERREIRA, F. A. F., WANG, M. 2020. Innovation, agile project management and firm performance in a public sector-dominated economy: Empirical evidence from high-tech small and medium-sized enterprises in China. *Socio-Economic Planning Sciences*. 72(1). Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.seps.2019.100779>.
- [26] KARGI, B., COCCIA, M., UÇKAÇ, B. C. 2023. Findings from the first wave of Covid-19 on the different impacts of lockdown on public health and economic growth. *International Journal of Economic Sciences*. 12(2), 21-39. Dostupné z: <https://doi.org/10.52950/ES.2023.12.2.002>
- [27] KLIMOVSKY, D., NEMEC, J., BOUCKAERT, G. 2021. The COVID-19 Pandemic in the Czech Republic and Slovakia. Online. *Scientific Papers of the University of Pardubice, Series D: Faculty of Economics and Administration*. 29(1). Dostupné z: <https://doi.org/10.46585/sp29011320>.
- [28] LENIHAN, H., MCGUIRK, H., MURPHY, K. R. 2019. Driving innovation: Public policy and human capital. Online. *Research Policy*. 48(9). Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2019.04.015>
- [29] LIU, Yipeng; LEE, Jong Min a LEE, Celia. The challenges and opportunities of a global health crisis: the management and business implications of COVID-19 from an Asian perspective. Online. *Asian Business & Management*. 2020, roč. 19, č. 3, s. 277-297. ISSN 1472-4782. Dostupné z: <https://doi.org/10.1057/s41291-020-00119-x>
- [30] LIU, Z., DENG, Z., HE, G., WANG, H., ZHANG, X. et al. Challenges and opportunities for carbon neutrality in China. *Nature Reviews Earth & Environment*. 3(2), 141-155. Dostupné z: <https://doi.org/10.1038/s43017-021-00244-x>.
- [31] MAKHNI, M. C., RIEW, G. J., SUMATHIPALA, M. G. 2020. Telemedicine in Orthopaedic Surgery. Online. *Journal of Bone and Joint Surgery*. 102(13), 1109-1115. Dostupné z: <https://doi.org/10.2106/JBJS.20.00452>.
- [32] MAZZUCATO, M., KATTEL, R., RYAN-COLLINS, J. 2020. Challenge-Driven Innovation Policy: Towards a New Policy Toolkit. *Journal of Industry, Competition and Trade*. 20(2), 421-437. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10842-019-00329-w>
- [33] MEIJER, A., THAENS, M. 2021. The Dark Side of Public Innovation. *Public Performance & Management Review*. 44(1), 136-154. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/15309576.2020.1782954>
- [34] MISHRA, R. K. 2023. Fresh Water availability and Its Global challenge. Online. *British Journal of Multidisciplinary and Advanced Studies*. 4(3), 1-78. Dostupné z: <https://doi.org/10.37745/bjmas.2022.0208>.
- [35] MVK, J., MAITRA, D. 2023. Do election cycles, political stability, and government effectiveness matter for the risk of banks? Evidence from Indian banks. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*. 39(1). Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.jbef.2023.100830>.
- [36] NEUGEBAUER, J. 2024. Economic Barriers as a Large Part of the Problem with Access to Healthcare. *3rd Proceedings of the Open Scientific Conference*. 41-50. Dostupné z: <https://doi.org/10.52950/4OSC-Athens.2024.8.004>

- [37] NEUGEBAUER, J., VOKOUN, M. 2023. Education and Risk Management in the Czech Healthcare Facilities: Case of Nurses' Education about Patients' Disability. *International Journal of Teaching and Education*. 11(1), 104-117. Dostupné z: <https://doi.org/10.52950/TE.2023.11.1.007>
- [38] NEUGEBAUER, J., VOKOUN, M. 2024. Economic and Political Dynamics of Globalization: A Review of Continuity and Change in Research Focus. *International Journal of Economic Sciences*. 13(1), 30-57. Dostupné z: <https://doi.org/10.52950/ES.2024.13.1.003>
- [39] OLEJNÍČEK, A., 2024. Veřejná ekonomie a veřejný sektor. Učební material pro studenty Univerzity Obrany. Dostupné z: <https://moodle.unob.cz/mod/resource/view.php?id=19089>
- [40] OZILI, P. K. 2021. Financial inclusion research around the world: A review. *Forum for Social Economics*. 50(4), 457-479. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/07360932.2020.1715238>.
- [41] PETROV, S., ALEKSANDROVA, S., KIROVA, S. 2024. Environmental Effects of Green Bonds and Other Forms of Financing in the European Union. *International Journal of Economic Sciences*. 13(1), 81-105. Dostupné z: <https://doi.org/10.52950/ES.2024.13.1.005>
- [42] SABRA, M. 2022. Health expenditure, life expectancy, fertility rate, CO2 emissions and economic growth Do public, private and external health expenditure matter. Online. *International Journal of Economic Sciences*. 11(2), 179-191. Dostupné z: <https://doi.org/10.52950/ES.2022.11.2.010>
- [43] JONES, L., SCHEDLER, K., MUSSARI, R. 2004. *Strategies for Public Management Reform. Research in Public Policy Analysis and Management*. Emerald Group Publishing Limited, ISBN 978-0-76231-031-9. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/S0732-1317\(2004\)13](https://doi.org/10.1016/S0732-1317(2004)13)
- [44] SCHUMACHER, I. 2020. Perspectives on the Economics of the Environment in the Shadow of Coronavirus. *Environmental and Resource Economics*. 76(4), 447-517. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10640-020-00493-2>
- [45] ŞIMANDAN, R., PĂUN, C. V., GLĂVAN, B. (2023) Post-Pandemic Greenness? How Central Banks Use Narratives to Become Green. Online. *Sustainability*. 15(2). Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/su15021630>
- [46] SINHA, A., GUPTA, M., SHAHBAZ, M., SENGUPTA, T. 2019. Impact of corruption in public sector on environmental quality: Implications for sustainability in BRICS and next 11 countries.. *Journal of Cleaner Production*. 232(1). 1379-1393. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.06.066>.
- [47] Slezská univerzita v Opavě. 2024. Úvod do ekonomie veřejného sektoru. Veřejný sektor a smíšená ekonomika. Syllabus a učební material. Online. Dostupné z: https://is.slu.cz/el/opf/zima2020/EVSNKVEB/um/Vs_smisena_eko.pdf?kod=ITFF0023;lang=en;stahnout=1;dk=8tQAU5W3
- [48] SOLTANISEHAT, L., ALIZADEH, R., HAO, H., CHOO, K. K. R. 2023. Technical, Temporal, and Spatial Research Challenges and Opportunities in Blockchain-Based Healthcare: A Systematic Literature Review. *IEEE Transactions on Engineering Management*. 70(1), 353-368. Dostupné z: <https://doi.org/10.1109/TEM.2020.3013507>

- [49] STUPAK, R. J. 1996. Change dynamics and public management: Challenges and opportunities. *International Journal of Public Administration*. 19(10). 1669-1685. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/01900699608525161>
- [50] TALBOT, C. 2008. Performance Regimes—The Institutional Context of Performance Policies. *International Journal of Public Administration*. 31(14), 1569–1591. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/01900690802199437>
- [51] UGYEL, L. 2016. Dynamics of Public Sector Reforms. Palgrave Macmillan, Cham. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-319-40280-2_8
- [52] URBANOVÁ, E., URBANOVÁ, E. 2021 Possibilities of knowledge transfer in the practical training of educational leaders in the Czech Republic. *International Journal of Teaching and Education*. 9(2), 69-79. Dostupné z: <https://doi.org/10.52950/TE.2021.9.2.006>.
- [53] WU, H., ZUO, J., YUAN, H., ZILLANTE, G., WANG, J. 2023. Investigation of the social and economic impacts of cross-regional mobility of construction and demolition waste in Australia. *Resources, Conservation and Recycling*. 190. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2022.106814>.
- [54] YUAN, Q., GASCO-HERNANDEZ, M. 2021. Open innovation in the public sector: creating public value through civic hackathons. *Public Management Review*. 23(4), 523-544. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14719037.2019.1695884>.

KOMPREHENZIVNÍ ANALÝZA EKONOMICKÉ DYNAMIKY A VÝZEV VE VEŘEJNÉM SEKTORU: SROVNÁNÍ VÝUKOVÝCH MATERIÁLŮ A PUBLIKACÍ ZE SVĚTOVÝCH ČASOPISŮ

ABSTRACT

Tato studie se ponoří do teoretických rámců používaných ve výuce veřejné ekonomie pro české studenty. Analýzou existujících výukových materiálů se výzkum zaměřuje na překlenutí propasti mezi teoretickými základy a praktickými aplikacemi ve veřejném sektoru. Výzkum odhaluje nepoměr mezi důrazem na teoretické konstrukty a začleněním reálných ekonomických výzev. Obsahová analýza učebnic a doplňkových materiálů identifikovala šest odlišných kategorií ekonomických teorií. Zatímco tyto kategorie poskytují základní porozumění, studie zdůrazňuje potřebu větší integrace případových studií, analýzy politik a empirického výzkumu, aby se zvýšila připravenost studentů na role ve veřejném sektoru. Jsou nabízena doporučení pro tvorbu kurikula a pedagogické přístupy, aby se podpořila komplexnější a aplikovaná zkušenost s učením.

KONTAKTNÍ ÚDAJE:

Mgr. Jan Neugebauer, Ph.D., MBA
Vysoká škola CEVRO
Jungmannova 17
110 00 Praha 1
e-mail: Jan.Neugebauer@vsci.cz

Ing. Iva Hřebíčková, Ph.D.
Vysoká škola CEVRO
Jungmannova 17
110 00 Praha 1
e-mail: lvus.hreb@gmail.com

KLÍČOVÁ SLOVA:

Ekonomika, veřejný sektor, učební materiály, inovace, Česká republika, porovnání

FOREIGN VISITORS' REFLECTIONS ON THE CZECH REPUBLIC: A STUDY OF DESTINATION IMAGE AND VISITOR EXPERIENCE

BLANKA ŠIMÁNKOVÁ HORNOVÁ
IVANA BRYCHTOVÁ
JAROSLAVA MALLINU
VYSOKÁ ŠKOLA POLYTECHNICKÁ
JIHLAVA

ABSTRAKT

This study explores the destination image of the Czech Republic as perceived by foreign visitors, focusing on how these perceptions evolve through their travel experiences. The research was based on a survey distributed to Ukrainian university students who were involved in a cultural program in the Czech Republic. Questionnaires were administered at the beginning and end of their stay, incorporating both quantitative and qualitative elements. The analysis revealed that the Czech Republic generally maintains a positive image among these visitors, with notable associations including Prague, its beer, and cultural heritage. However, beyond these familiar elements, the country remains relatively unknown to tourists from less typical source markets. This study highlights the dynamic nature of destination image by examining both pre-visit and post-visit perceptions and underscores the importance of direct experience in shaping visitors' views. The findings offer valuable insights for tourism stakeholders, suggesting the need for targeted marketing strategies to bridge the information gap and enhance the country's appeal beyond its capital, thereby fostering long-term tourism growth and diversifying its appeal to international visitors.

KEYWORDS:

Czech Republic; destination image;
destination image formation; foreign
visitor

INTRODUCTION

The concept of destination image, encompassing the mental representation individuals form of a destination, including their perceptions, thoughts, and emotional responses, has been a central focus of academic research since the 1970s (Tasci, 2006). In the academic literature, destination image is broadly understood as the overall perception that tourists have of a destination. It is often defined as the sum of impressions, perceptions, beliefs, ideas, and feelings that an individual forms about a destination (Marine-Roig & Ferrer-Rosell, 2018; Stylidis & Cherifi, 2018). This concept comprises not only the cognitive aspects, such as knowledge and beliefs, but also the emotional responses and impressions that contribute to a tourist's assessment of the destination. Thus, destination image represents the holistic view of how a destination is perceived by visitors, integrating both cognitive and emotional elements (Chu et al., 2022).

The aim of this article is to capture and illustrate the knowledge and perceptions of foreign visitors about the Czech Republic and to analyse how these perceptions change as a result of their stay in the country. While there is considerable research on destination image and tourist perceptions, much of it centres on well-established markets and popular tourist destinations (Čaušević et al., 2020; Jani & Hwang, 2011; Marine-Roig & Ferrer-Rosell, 2018; Stylidis & Cherifi, 2018), leaving a gap in understanding the experiences of visitors from less typical source markets. Ukraine, for instance, has not historically been a primary source market for tourism to the Czech Republic and has not been a central focus in the country's international marketing strategies (CzechTourism, 2021). A typical Ukrainian tourist has been rather profiled as a classic segment of VFR (visiting friends or relatives), which significantly differentiates him from the common image of a foreign tourist (Kupčíková, 2021). As a result, there is limited research on the perceptions and experiences of Ukrainian visitors to the Czech Republic. This study addresses this gap by capturing and illustrating the knowledge and perceptions of Ukrainian visitors both before and after their stay, providing new insights into how their real-time experiences influence their image of the destination. By focusing on an underexplored segment, this study not only contributes to the existing literature but also offers valuable perspectives for tourism stakeholders.

LITERATURE REVIEW

There is a large volume of published studies describing the role of destination image (Chu et al., 2022). Destination image plays a critical role in shaping tourists' decision-making processes. Consequently, destination marketing organisations, marketers, and government tourism bodies invest considerable time and effort in crafting a compelling image to attract international tourists (Luvsandavaajav et al., 2022). The formation of destination image is influenced by individual factors and information sources (Beerli & Martín, 2004).

From the perspective of destination image formation, the literature distinguishes between two types of tourist destination image: projected and perceived, and examines the relationship between them. Marine-Roig & Ferrer-Rosell (2018) analysed the gap between the supply-side projected image and the demand-side perceived post-visit image of Catalonia, concluding that perceived post-visit images often differ significantly from projected ones. In contrast, Önder & Marchiori (2017) reached a different conclusion by analysing the pre-visit perceived image of selected US cities. Their study compared individuals' beliefs with the projected image from official destination websites. The results showed a general alignment between the images presented by destination management organisations on their websites and the prior beliefs of prospective travellers regarding those destinations.

The influence of visitation on destination image is examined by Tasci (2006), who finds that visitors' perceptions of Michigan are significantly more positive than those of non-visitors across all measured attributes. Her research indicates that visitation enhances the destination image, which in turn influences the likelihood of subsequent visits. However, Tasci (2006) also notes that a visitor's first trip may result from a positive image formed from information received prior to that initial visit.

The role of visitation in the evolution of destination image has also been examined by Jani & Hwang (2011), as well as by Tasci & Moreno-Gil (2024). More recent studies have confirmed that pre-visit images often improve during and immediately after visitation. Jani & Hwang (2011) found that tourists planning to visit Zanzibar Island had a less positive image than those who had already visited. Visitors tended to hold a more favourable view of the island compared to those who were merely planning a visit. Similarly, Tasci & Moreno-Gil (2024) observed that the image of Gran Canaria Island one month after a visit was more positive than the pre-visit image, indicating an improvement due to the visitation experience. However, they also noted that this enhancement in perception was short-lived, as the image one year after the visit was not as positive as it had been one-month after the visit.

The dynamic aspect of the destination image creation process is highlighted by Smith et al. (2015), who describe how the image evolves throughout the tourist experience. By following tourists through key phases of travel, Smith et al. (2015) assess their destination image at multiple points to gain a deeper understanding of its dynamic nature. This provides a comprehensive view of how destination images develop and change over the course of a trip.

METHODOLOGY

The aim of this article is to capture and illustrate the knowledge and perceptions of foreign visitors about the Czech Republic and to analyse how these perceptions change as a result of their stay in the country. To achieve the objective of this research, a survey was conducted among foreign visitors through a written questionnaire. The survey involved distributing printed questionnaires to ten female students from Ukraine, both at the start and at the end of their stay in the Czech Republic.

The printed questionnaire focused on the perception of the Czech Republic, knowledge about the country, and the number of previous visits to the destination. Most questions were open-ended, addressing associations with the Czech Republic, knowledge of geography, tourist attractions, and cultural events. To assess respondents' images and perceptions of the Czech Republic, Likert scale questions and semantic differential questions with a nine-point bipolar scale were used. A multiple-choice question was included at the beginning of the stay to determine the information sources about the Czech Republic that the foreign visitors used prior to their trip. Consequently, the questions in the questionnaires administered at the beginning and end of the stay were not entirely identical. The end-of-stay questionnaire included question about how the perception of the Czech Republic changed after the visit. The questionnaire included both pre-selected relevant attributes of the destination image and open-ended questions, allowing respondents to express their views without constraints. The research methodology thereby combines quantitative and qualitative approaches, as proposed by Finn et al. (2000).

The content of the questions was aligned with the Czech Republic destination brand model established by the CzechTourism agency. This model outlines the key elements of brand identity, including the emotions it evokes in customers, the description of the product and associated values, and the benefits to customers. According to this model, the Czech Republic destination brand is characterized by strong associations and competitive advantages, such as its beer and gastronomy, cultural landscape, lower cost, safety, good transportation accessibility, Prague, and its unique UNESCO World Heritage sites (CzechTourism, 2021).

The survey participants were all female university students from Ukraine who took part in a joint program between Uzhhorod National University and VŠPJ students on the topic of “History and Cultural Heritage in Tourism” from April 22 to 25, 2024. The joint workshop was held at the College of Polytechnics Jihlava. During their stay, the international students visited the cities of Jihlava and Telč in the Vysočina Region, as well as the capital city, Prague. The first questionnaire was administered to the Ukrainian students immediately upon their arrival in Jihlava on April 22, 2024, and the second questionnaire was given to them before their departure back to Ukraine on April 25, 2024. Survey participants were given ample time to record their responses. While some participants provided detailed

and lengthy answers to the open-ended questions, others gave very brief responses or omitted certain questions altogether due to a lack of knowledge, particularly concerning Czech brands and cultural life. The questionnaire was available in both English and Ukrainian, allowing respondents to select the language version that best suited them.

Before the results were analysed, compared, and conclusions were drawn, responses provided in Ukrainian were translated into English by a native Ukrainian-speaking translator for the research team's analysis. Responses to the predominantly open-ended questions were evaluated using thematic analysis, a method well-suited for exploring human experiences and opinions (Hendl, 2016). The process of reflexive thematic analysis facilitates the identification and development of thematic patterns across the dataset that directly align with the research paper's objectives. This process involves familiarization with the data, coding, theme development, and writing the analysis (Braun & Clarke, 2021). Responses that could be quantified were processed using MS Excel and presented as graphs.

All respondents granted permission to participate in the interviews for this research, having been fully informed about its objectives, as well as the use and storage of their responses. The identities of all interviewees have been anonymized.

A key limitation of the data collection lies in the size and demographic structure (age, gender, education, country) of the research group, as the data was gathered from a small, specific group of foreign visitors to the Czech Republic, all from a single country. However, the method employed is sufficiently universal and can be effectively applied to gather and analyse data from a broader range of foreign visitors to the Czech Republic.

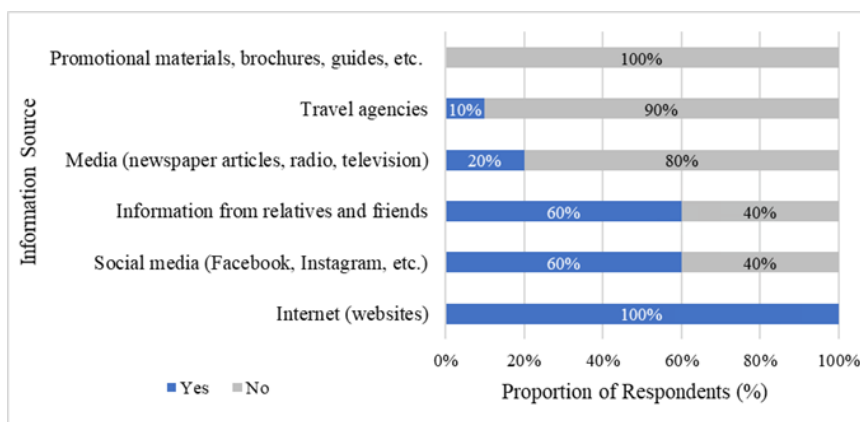
RESULTS AND DISCUSSION

This section presents the findings of the survey conducted to explore the perceptions, associations, and knowledge that shape the image of the Czech Republic as a tourist destination. The results are drawn from a detailed analysis of both quantitative and qualitative data, offering insights into how first-time and repeat visitors perceive various aspects of the country before and after their visit. Ten Ukrainian female students from Uzhhorod National University, aged 18 to 21, participated in the survey. For four of them, it was their first visit to the Czech Republic, while the other six had visited the country previously. Given its significance, the frequency of previous visits was considered when analysing responses to certain survey questions.

To gain insights into how potential visitors gather information before traveling to the Czech Republic, respondents were asked about the sources they used. The results, presented in Figure 1, illustrate the relative importance of various information channels in influencing travellers' decisions and perceptions. The data reveal that the most commonly used source of information was the Internet (websites), with 100% of respondents indicating

its use. Social media platforms such as Facebook and Instagram were also popular, with 60% of respondents reporting them as sources of information. In addition, information from relatives and friends was used by 60% of the respondents, highlighting the significance of personal networks in travel planning. Overall, this data suggests a strong preference for digital and interpersonal sources of information among potential visitors, with traditional media and travel agencies playing a much smaller role in the decision-making process. This finding is consistent with that of Kupčíková (2021). The prominence of the Internet and online sources of information in tourism is part of a long-standing trend, fundamentally transforming how travellers plan and experience their trips. Previous studies have consistently demonstrated this shift, highlighting the growing importance of digital and social media in shaping tourist perceptions and decision-making processes (Ipsos Tambor, 2010; Jani & Hwang, 2011; Veber, 2018).

Figure 1: Use of information sources before visiting the destination

Source: Authors

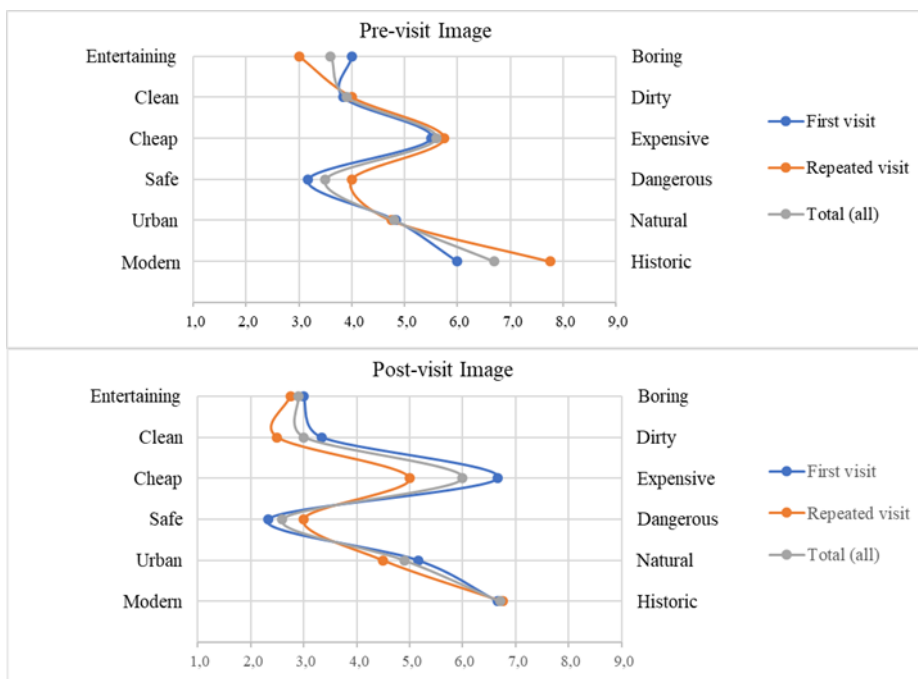
To assess respondents' attitudes towards selected destination attributes and their overall image of the destination Czech Republic, they were asked to rate various attributes on a nine-point bipolar scale, where each end represented opposing concepts. Figure 2 illustrates the comparative perceptions of the Czech Republic's key attributes, as reported by both first-time and repeat visitors, measured at the beginning (Figure 2, Pre-visit image) and end (Figure 2, Post-visit image) of their visit.

Before visiting the Czech Republic, significant discrepancies were observed in the attributes *Entertaining and Historic*, where first-time visitors (blue line) had lower expectations compared to repeat visitors (orange line). The perceptions were more aligned on attributes such as *Clean, Expensive, and Urban/Natural*, with both groups generally agreeing that the Czech Republic was relatively clean, somewhat expensive, and characterized by both urban and natural elements. Additionally, all respondents rated the Czech Republic as a safe country at the start of their visit, with first-time visitors perceiving it as safer than repeat visitors.

Following their visit, the first-time visitors (blue line) showed marked improvements in their perceptions, particularly regarding the attributes *Historic*, *Safe*, and *Clean*, indicating that their experiences exceeded their initial expectations. This positive shift suggests that first-time visitors left with a more favourable view of the destination. However, they also perceived the Czech Republic as more expensive than anticipated prior to their visit. In contrast, repeat visitors (orange line) exhibited relatively stable post-visit perceptions, with slight improvements in certain attributes. They viewed the destination as cleaner and safer than they had before, although their perception of its historic value diminished, aligning more closely with the views of first-time visitors. The post-visit convergence of the perceptions of first-time and repeat visitors underscores the Czech Republic's effectiveness in enhancing first-time visitors' views to align with those of repeat visitors, especially in the areas of active leisure, entertainment, and the richness of historical offerings.

Overall, the data presented in Figure 2 highlight the Czech Republic's ability to fulfil its brand promise, particularly in key areas that contribute to visitor satisfaction and cultural engagement. The ability to elevate first-time visitors' experiences and meet the expectations of repeat tourists is thus essential for the sustained growth and positive reputation of the destination (Čaušević et al., 2020; Luvsandavaajav et al., 2022).

Figure 2: Pre-visit and Post-visit Image of the Czech Republic's Attributes

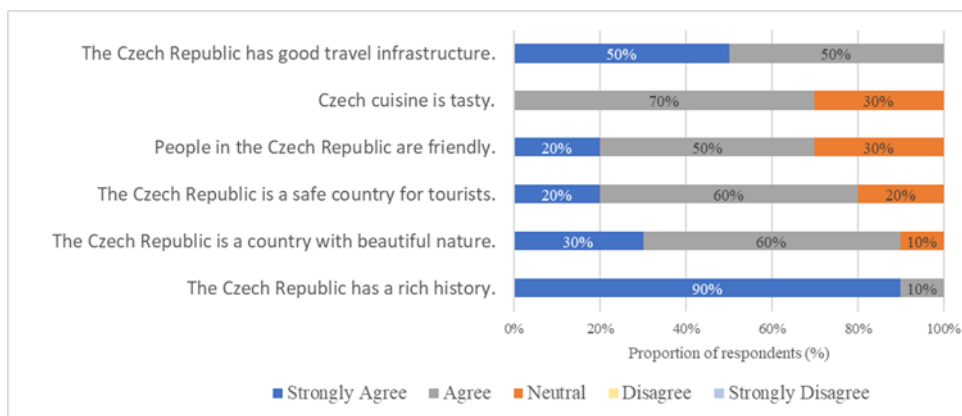

Source: Authors

The analysis of perceptions captured in Figure 2 is further substantiated by the results presented in Figure 3. While Figure 2 offers a comparative view of first-time and repeat visitors' assessments of various destination attributes, Figure 3 provides additional insights through respondents' levels of agreement with statements about similar aspects of the Czech Republic. The consistent responses observed across these two figures, particularly in the areas of history, perceived safety and nature, reinforce the validity of the conclusions drawn about the overall image of the Czech Republic as a tourist destination. This methodological approach allows for a more comprehensive understanding of visitor perceptions.

The survey results depicted in Figure 3 reflect overwhelmingly positive post-visit perceptions of the Czech Republic across various attributes. A notable 100% of respondents recognized the country's rich history, with 90% strongly agreeing and the remaining 10% agreeing. Similarly, the natural beauty of the Czech Republic was acknowledged by 90% of respondents, with a majority expressing strong or moderate agreement. The country's safety for tourists was also affirmed by 80% of participants, although only 20% strongly agreed. Opinions on the friendliness of the Czech people were somewhat more varied; 70% agreed that the local population is friendly, but 30% remained neutral. Czech cuisine was also favourably rated, with 70% agreeing on its tastiness, although no respondents felt enough to strongly agree. The country's travel infrastructure was universally appreciated, with all respondents expressing agreement, half of them strongly. Notably, no respondents disagreed or strongly disagreed with any of the statements, underscoring the generally positive image of the Czech Republic among the survey participants.

Figure 3: Respondents' Agreement on Selected Aspects of the Czech Republic, Post-visit Image

Source: Authors

The initial question posed in both surveys asked respondents what the first thing that comes to mind is when they hear the Czech Republic. The responses predominantly highlighted Prague (40%), the historical heritage of the destination (40%), and Czech beer (70%) as the most common associations. Notably, the responses from repeat visitors were more detailed, reflecting their previous experiences with the destination. For instance, one respondent described the Czech Republic as “old buildings, great architecture, delicious cuisine, beer, Prague,” while another noted, “very similar to our home, history and the present are combined in a very interesting way.” These findings are consistent with previous studies, which have similarly identified associations among first-time and repeat visitors to the Czech Republic, with particular emphasis on the iconic city of Prague, famous for its affordable beer, cuisine, and rich cultural heritage (Hruška, 2018; Ipsos Tambor, 2010). Additionally, these results align broadly with those of Stepchenkova & Li (2014), who demonstrated that top-of-mind associations can effectively capture a significant portion of overall destination brand knowledge.

By the end of the visit, the responses to the same question had evolved, with the associations connected to the Czech Republic now emphasizing the city of Prague, its beautiful architecture, and rich history (mentioned by 90% of respondents), as well as Czech beer (80%). The overall image of the destination was perceived as positive, with a particular emphasis on the surprise at the Czech Republic’s diverse and extensive offerings for tourists. This sentiment was echoed by both first-time visitors, who remarked that the country “is much more beautiful than I imagined,” and repeat visitors, who expressed their astonishment with comments such as “I never thought it was so beautiful.” This shift in perception highlights the impact of direct experience on the image of the Czech Republic as a tourist destination, reinforcing the importance of personal encounters in shaping and reshaping visitor impressions. This result supports evidence from previous observations, which confirm the positive impact of visiting a destination on its image. Individuals who have already visited the destination tend to hold a more favourable perception compared to those who are merely planning to visit (Jani & Hwang, 2011; Tasci and Moreno-Gil, 2024).

CONCLUSION

This study reveals that the destination Czech Republic generally enjoys a positive image among Ukrainian first-time and repeat visitors, with Prague, beer, and cultural heritage being the most common associations. The data suggests that, beyond these well-known aspects, the country remains relatively obscure to foreign tourists from more distant countries, conducing to its limited consideration as a vacation destination. The findings contribute to the broader understanding of destination image formation, emphasizing the evolving nature of perceptions and the importance of direct experience in shaping tourists' views. The study provides valuable insights for tourism stakeholders in the Czech Republic, particularly in tailoring marketing strategies to address the information gap among potential visitors from countries like Ukraine, which have not been primary targets of destination marketing efforts.

This study offers valuable insights into the perceptions and knowledge of Ukrainian visitors regarding the Czech Republic, but several limitations should be acknowledged. The sample size is relatively small, consisting of only ten female university students from a single Ukrainian institution, which limits the generalizability of the findings. This homogeneity in the research sample may not fully capture the diverse perspectives that could be present in a more varied group of respondents, including different age groups, genders, educational levels or regions. Further, the study focuses exclusively on a brief visit to the Czech Republic, which may not provide sufficient time for respondents to get to know the destination more closely and form comprehensive opinions. The short duration of the stay and the specific locations visited - Jihlava, Telč, and Prague - might have influenced the respondents' perceptions, leading to an overemphasis on these locations while neglecting other parts of the country.

Future research could address these limitations by expanding the sample size and diversity, incorporating respondents from various demographics and regions to obtain a more comprehensive understanding of the destination image. Longitudinal studies tracking changes in perceptions over extended stays or repeated visits could provide deeper insights into how knowledge and perceptions of the Czech Republic evolve over time. Furthermore, exploring the destination image among different types of visitors, such as first-time tourists, frequent visitors, or those traveling for different purposes, could yield a more nuanced understanding of how different experiences shape perceptions.

REFERENCES

- [1] BEERLI, A., MARTÍN, J. D. 2004. Factors Influencing Destination Image. *Annals of Tourism Research*. Vol. 31, no. 3, p. 657-681. ISSN 0160-7383. DOI: 10.1016/j.annals.2004.01.010.
- [2] BRAUN, V., CLARKE, V. 2021. *Thematic Analysis: A Practical Guide*. SAGE. ISBN 978-1-5264-1730-5.
- [3] ČAUŠEVIĆ, A., MIRIĆ, R., DREŠKOVIĆ, N., HRELJA, E. 2020. First-Time and Repeat Visitors to Sarajevo. *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation*. Vol. 10, no. 1, p. 14-27. ISSN 2182-4924. DOI: 10.2478/ejthr-2020-0002.
- [4] CHU, Q., BAO, G., SUN, J. 2022. Progress and Prospects of Destination Image Research in the Last Decade. *Sustainability*. Vol. 14, no. 17, 10716. ISSN 2071-1050. DOI: 10.3390/su141710716.
- [5] CZECHTOURISM. 2021. Strategy of the Czech Tourism Agency and Czech Republic Destination for 2021–2025. Online. Available from: <https://www.czechtourism.cz/cs-CZ/ed00e553-75f0-46b6-9c56-33335738344f/page/strategie-a-koncepce> [Accessed 19 July 2024].
- [6] FINN, M., WALTON, M., ELLIOTT-WHITE, M. 2000. *Tourism and Leisure Research Methods: Data Collection, Analysis, and Interpretation*. Pearson Education. ISBN 978-0-582-36871-2.
- [7] HENDL, J. 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace [Qualitative Research: Theory, Methods and Applications]*. 4th rev. ed. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.
- [8] HRUŠKA, B. 2018. Cizinci vnímají Česko stereotypně. Něco nového je hned nenadchne [Foreigners Perceive the Czech Republic Stereotypically: Something New Won't Impress Them Right Away]. Online. In: *Lidovky.cz*. Available from: https://www.lidovky.cz/ceska-pozice/cizinci-vnimaji-cesko-stereotypne-neco-noveho-je-hned-nenadchne.A180802_165157_pozice-tema_lube [Accessed 9 June 2024].
- [9] IPSOS TAMBOR. 2010. Výzkum zaměřený na motivaci potenciálních zahraničních turistů - Evropa [Research Focused on the Motivation of Potential Foreign Tourists - Europe].
- [10] JANI, D., HWANG, Y. H. 2011. User-Generated Destination Image through Weblogs: A Comparison of Pre- and Post-Visit Images. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*. Vol. 16, no. 3, p. 339-356. ISSN 1094-1665. DOI: 10.1080/10941665.2011.572670.
- [11] KUPČÍKOVÁ, T. 2021. Ukrajina 2019 - Country Report [Ukraine 2019 - Country Report]. Online. In: *Tourdata*. Available from: <https://tourdata.cz/country-reporty/ukrajina/> [Accessed 9 June 2024].
- [12] LUVSANDAVAAJAV, O., NARANTUYA, G., DALAIBAATAR, E., RAFFAY, Z. 2022. A Longitudinal Study of Destination Image, Tourist Satisfaction, and Revisit Intention. *Journal of Tourism and Services*. Vol. 13, no. 24, p. 128-149. ISSN 1804-5650. DOI: 10.29036/jots.v13i24.341.

- [13] MARINE-ROIG, E., FERRER-ROSELL, B. 2018. Measuring the Gap between Projected and Perceived Destination Images of Catalonia Using Compositional Analysis. *Tourism Management*. Vol. 68, no. October, p. 236-249. ISSN 0261-5177. DOI: 10.1016/j.tourman.2018.03.020.
- [14] ÖNDER, I., MARCHIORI, E. 2017. A Comparison of Pre-Visit Beliefs and Projected Visual Images of Destinations. *Tourism Management Perspectives*. Vol. 21, no. January, p. 42-53. ISSN 2211-9736. DOI: 10.1016/j.tmp.2016.11.003.
- [15] SMITH, W. W., LI, X., PAN, B., WITTE, M., DOHERTY, S. T. 2015. Tracking Destination Image across the Trip Experience with Smartphone Technology. *Tourism Management*. Vol. 48, no. June, p. 113-122. ISSN 0261-5177. DOI: 10.1016/j.tourman.2014.04.010.
- [16] STEPCHENKOVA, S., LI, X. 2014. Destination Image: Do Top-of-Mind Associations Say It All? *Annals of Tourism Research*. ISSN 0160-7383. Vol. 45, no. March, p. 46-62. DOI: 10.1016/j.annals.2013.12.004.
- [17] STYLIDIS, D., CHERIFI, B. 2018. Characteristics of Destination Image: Visitors and Non-Visitors' Images of London. *Tourism Review*. Vol. 73, no. 1, p. 55-67. ISSN 1660-5373. DOI: 10.1108/TR-05-2017-0090.
- [18] TASCI, A. D. A. 2006. Visit Impact on Destination Image. *Tourism Analysis*. Vol. 11, no. 5, p. 297-309. ISSN 1083-5423. DOI: 10.3727/108354206779277381.
- [19] TASCI, A. D. A., MORENO-GIL, S. 2024. Destination Image Change through the Course of a Visit: A Longitudinal Study. *Consumer Behavior in Tourism and Hospitality*. ahead-of-print. ISSN 2752-6674. DOI: 10.1108/CBTH-01-2024-0004.
- [20] VEBER, J. 2018. Digitalizace ekonomiky a společnosti: výhody, rizika, příležitosti [Digitization of the Economy and Society: Benefits, Risks, Opportunities]. Praha: Management Press. ISBN 978-80-7261-554-4.

POHLEDY ZAHRANIČNÍCH NÁVŠTĚVNÍKŮ NA ČESKOU REPUBLIKU: STUDIE IMAGE DESTINACE A ZKUŠENOSTÍ NÁVŠTĚVNÍKŮ

ABSTRACT

Článek zkoumá image destinace Česká republika, jak ji vnímají zahraniční návštěvníci. Zaměřuje se, jak se toto vnímání vyvíjí během jejich cestovatelských zkušeností. Výzkum vycházel z dotazníkového šetření provedeného mezi ukrajinskými studentkami, které se účastnily kulturního programu v České republice. Dotazníky byly rozdány na začátku a na konci jejich pobytu a obsahovaly jak kvantitativní, tak kvalitativní prvky. Analýza ukázala, že Česká republika obecně zaujímá pozitivní image mezi těmito návštěvníky, přičemž výrazné asociace zahrnují Prahu, české pivo a kulturní dědictví. Nicméně, kromě těchto známých aspektů zůstává země relativně neznámá turistům z méně typických zdrojových trhů. Článek zdůrazňuje dynamickou povahu image destinace a podtrhuje význam přímé zkušenosti při formování názorů návštěvníků před a po jejich návštěvě. Zjištění poskytují informace pro zúčastněné strany v oblasti cestovního ruchu, naznačující potřebu cílených marketingových strategií k vyrovnání nedostatku informací a zvýšení atraktivity země mimo její hlavní město, čímž se podpoří dlouhodobý růst cestovního ruchu a diverzifikují se její atraktivity pro mezinárodní návštěvníky.

KONTAKTNÍ ÚDAJE:

Ing. Mgr. Blanka Šimánková Hornová, Ph.D.
Vysoká škola polytechnická Jihlava
Katedra cestovního ruchu
Tolstého 16
586 01 Jihlava
e-mail: blanka.simankovahornova@vspj.cz

Mgr. Ivana Brychtová
Vysoká škola polytechnická Jihlava
Katedra cestovního ruchu
Tolstého 16
586 01 Jihlava
e-mail: ivana.brychtova@vspj.cz

Mgr. Jaroslava Mallinu, Ph.D.
Vysoká škola polytechnická Jihlava
Katedra cestovního ruchu
Tolstého 16
586 01 Jihlava
e-mail: jaroslava.mallinu@vspj.cz

KLÍČOVÁ SLOVA:

Česká republika; image destinace; tvorba image destinace; zahraniční návštěvník

KOMODIFIKÁCIA VZDELÁVANIA A VZDELANIA

STANISLAV KONEČNÝ
UNIVERZITA PAVLA JOZEFA
ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

ABSTRAKT

Komodifikácia ako proces premeny úžitkovej hodnoty na hodnotu výmennú, je predmetom kritiky najmä zo strany ľavicových, ale aj liberálnych teoretikov. Týka sa to osobitne komodifikácie kultúry, ale aj komodifikácie vzdelania a vzdelávania. Metodologickým problémom tejto kritiky je ale skutočnosť, že vzdelávanie a vzdelanie je ako jej objekt vnímané globálne, jednotne a homogénne, pričom v skutočnosti ide o bohato štruktúrovaný objekt. Na rozlíšenie komodifikovateľnosti a nekomodifikovateľnosti jednotlivých segmentov vzdelania a vzdelávania je možné využiť kritériá obchodovateľnosti, konkurencieschopnosti a schopnosti generovania zisku, čo robí vzdelávanie z hľadiska jeho komodifikácie priehľadným. Ukazuje sa, že len časť vzdelávania môže byť predmetom komodifikácie, podobne ako sa jej predmetom stávajú aktuálne všeobecne informácie a najmä kreativita ako súčasť vzdelávania.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Komodifikácia, vzdelanie

ÚVOD

Komodifikácia, čiže proces premeny úžitkovej hodnoty na hodnotu výmennú, je fenoménom, ktorý sa týka celého radu javov v postmodernej spoločnosti. Od začiatku sa pritom komodifikácia stretávala s kritikou najmä zo strany ľavicových intelektuálov (napr. v prostredí frankfurtskej školy: H. Marcuse, T. W. Adorno a ďalší). Napokon tovarový resp. komoditný fetišizmus bol predmetom záujmu už u Karla Marxa v štvrtnej časti prvej kapitoly jeho Kapitálu, kde ho kritizoval ako fantazmagorickú formu vzťahu medzi vecami („die phantasmagorische Form eines Verhältnisses von Dingen“ - Marx 1890, s. 86) a monotematické číslo pod názvom „Vzdelanie nie je tovar“ vyšlo aj v českej anarchistickej revue Existence 1/2011... (Rikowski, 2002). Kritiku však možno nájsť aj z liberálnych pozícií. Ako píše napríklad Marlia Shukry: „zaobchádzanie so vzdelávaním ako s tovarom nezohľadňuje intelektuálne komplexný charakter vzdelávania“ (Shukry, 2017, s. 44). Pre obe tieto kritické platformy existuje veľmi obsiahla bibliografická základňa.

Napriek tomu sa napríklad v súvislosti s tzv. kultúrnym priemyslom stala komodifikácia akceptovanou realitou: „komodifikácia, či stovarovanie všetkých aspektov sociokultúrnej reality prinášajú množstvo problémov s viac alebo menej výraznou potrebou ich skúmania a následného riešenia“ (Gažová, 2014a, s. 5). Kultúra, kultúrne statky sa stávajú tovarmi: tým, že kultúra nadobúda formy tovaru, čím sa stáva verejne dostupnou a až tým sa stáva vlastne kultúrou (Habermas, 2000). Ak chápeme kultúru ako „súbor charakteristických duchovných, materiálnych, intelektuálnych a emocionálnych vlastností spoločnosti alebo sociálnej skupiny, ktorá zahŕňa nielen umenie a literatúru, ale aj životné štýly, spôsoby spolužitia, hodnoty systémov, tradícií a presvedčení“ (UNESCO, 2001, s. 4), je zrejmé, že jej významná časť sa dostáva k ľuďom prostredníctvom trhu a teda ako tovar. Existuje napríklad celý rad dôkazov, ako práve komodifikácia pomohla uchovať prvky lokálnej kultúry a identity, ktorá by inak boli zanikli (Nádvorník – Volfová, 2004). I tu existuje bohatá biografická základňa. Pritom o tom, že vzdelanie je súčasťou kultúry, snáď niet pochýb.

Cieľom tejto štúdie ako analyticko-kritického textu je vniesť do aktuálnych polemík okolo otázky pozitívneho verzus negatívneho hodnotenia komodifikácie resp. komercionalizácie vzdelávania a vzdelanie (najmä na Slovensku ale napokon aj so širšími priestorovými súvislosťami) parametrický pohľad, upozorňujúci na to, že ani vzdelanie ani vzdelávanie nie je jednou homogénnou entitou, ale že je vnútorne štrukturované a že jeho jednotlivé úrovne a segmenty sa z hľadiska komodifikácie správajú rozdielne.

Metodologicky sme sa pokúsili aplikovať kritériá, vychádzajúce z postmodernistickej koncepcie J. F. Lyotarda, ktoré dnes rozvíja dnes aj tzv. postnormálna veda, ako ju konceptualizovali Silvio Funtowicz a Jerome Ravetz (Funtowicz – Ravetz 1990). Tento prístup sa často používa pri riešení komplexných a kontroverzných problémov, za kým môžeme považovať aj problematiku komodifikácie vzdelania. Postnormálna veda uznáva, že vedecký výskum nie je hodnotovo neutrálny a že rôzne zainteresované strany môžu

mať odlišné hodnoty a záujmy, pričom podporuje spoluprácu medzi rôznymi vedeckými disciplínami, akými sú v tomto prípade vedy pedagogické (resp. kulturologické) a vedy ekonomické.

Tento prístup je dôležitý pre riešenie problémov, ktoré presahujú hranice jednotlivých vedeckých disciplín a vyžadujú širokú spoluprácu a zapojenie spoločnosti. Dnes už existujú aj u nás využívané aplikácie tejto metodológie, napríklad pri hodnotení nákladov na vedu v podobe tzv. Frascati manuálu (OECD 2015). Údaje získané podľa Frascati manuálu môžu byť použité na informovanie politických rozhodnutí týkajúcich sa financovania a regulácie vzdelávacieho sektora. To môže pomôcť zabezpečiť, že komodifikácia vzdelania bude prebiehať spôsobom, ktorý je prospešný pre spoločnosť ako celok. Tieto princípy môžu pomôcť zabezpečiť, že komodifikácia vzdelania bude založená na spoľahlivých údajoch a analýzach, čo môže prispieť k lepšiemu pochopeniu a riadeniu tohto procesu. Pre spoľahlivosť týchto analýz sú však potrebné relevantné kritériá, o ktorých aplikáciu sme sa v tejto štúdii pokúsili.

VÝCHODISKÁ: KOMODIFIKÁCIA ČI KOMERCIONALIZÁCIA?

Napriek tomu sa v prípade komodifikácie vzdelávania stále stretávame aj u nás s jej plošným odmietaním, stotožňovaním s jeho komercializáciou (Matlovič, 2014), „marketizáciou“ (Jursová Zacharová a kol., 2019), s redukovaným chápaním, stotožňujúcim komodifikáciu s plytkou ekonomizáciou vzdelávania, a tým priam s ohrozením kultúrneho dedičstva (Matlovič, tamtiež). Komodifikácia sa považuje za opak autenticity, porovnáva sa s profánnym, ako opakom posvätného (Kvasničková, 2014). Za komoditu sa považuje nielen vzdelanie, ale rovno školy, ktorých výber sa porovnáva k výberu kozmetiky, čo má viesť k prehľbovaniu rozdielov vo vzdelávacích výsledkoch škôl (Jursová Zacharová a kol., 2019). Niekedy sa preto stretávame aj s názorom, že vzdelanie nemá charakter tovaru a že sa ním stáva len na základe politického rozhodnutia (Vomáčková, 2006). Je zaujímavé, že sa v súčasnosti s takýmto prístupom stretávame skôr v trhovo málo rozvinutých spoločnostiach. Čínsky autor Rui Yang tiež píše, že „privatizácia sa považuje za riešenie problémov a nedostatkov verejného vzdelávania. So vzdelávaním sa zaobchádza ako s tovarom. Fetišizáciou tovaru sa popiera prvoradosť ľudských vzťahov pri vytváraní hodnôt. Viera a hodnoty už nie sú dôležité. Dôležitý je výstup“ (Yang, 2006, s. 52). Takéto nekomoditné chápanie vzdelávania je však v podmienkach sociálne-trhovo orientovanej spoločnosti pomerne problematické. Komodifikácia sa napríklad spája s tým, že prostredníctvom určitých statkov (kultúry) si ich tvorcovia „zarábajú na živobytie“ (Gažová 2014b, s. 10). Ak by sme toto kritérium mali vzťahovať na celé vzdelávanie, osobitne to školské, je vlastne komoditou, nakoľko vzdelanie možno všeobecne považovať za predpoklad výkonu platenej práce a vzdelanie teda chápeme ako výsledok procesu vzdelávania, čiže určitý dosiahnutý stav rozvinutosti človeka (Konečný, 2016).

Spoločným znakom týchto kritických prístupov je, že vnímajú vzdelanie a vzdelávanie ako jednoliaty, homogénny jav a vzťahujú svoju kritiku na akékoľvek vzdelanie a vzdelávanie, na vzdelávanie a vzdelanie ako komodifikáciou ohrozený celok.

METÓDA: KRITÉRIÁ KOMODIFIKOVATEĽNOSTI

Akceptovať takéto prístupy by však znamenalo akceptovať toto generalizované a povrchné chápanie komodifikácie vzdelania, nakoľko v skutočnosti vôbec nie je celé vzdelanie komodifikovateľné. Jean-François Lyotard už pred desaťročiami položil v súvislosti so vzdelaním otázku "je to predajné?", "je to efektívne?" (Lyotard, 1984, s. 52). Z. Slušná (2012) sumarizovala expertné názory Ch. Lascha (1993, 1997), M. Faetherstonea (1991) a ďalších autorít, podľa ktorých definičnými znakmi komodifikácie akéhokoľvek statku je jeho obchodovateľnosť, konkurencieschopnosť a schopnosť generovania zisku. Tieto kritériá si zasluhujú bližšiu pozornosť:

- Nie každé vzdelanie je obchodovateľné. Aby mohlo byť nejaké vzdelanie obchodovateľné, muselo by vstupovať na trh a musela by byť na tomto trhu ponuka a dopyt po danom konkrétnom druhu vzdelania. Celý rad statkov vzdelania však neprechádza trhom. Základné vzdelanie (ISCED 1) je napr. v Európe natoľko bežné, že nepredstavuje trhovo zaujímavú komoditu – iná situácia však môže byť v rozvojových krajinách a tam môže byť gramotnosť ešte stále obchodovateľná (Konečný, 2024). Cez trh neprechádza aj celý rad ďalších statkov vzdelania, ktoré v dôsledku štátnych intervencií by nebolo vhodné trhovo obchodovať. Európska únia ich spája s pojmom „služby všeobecného záujmu“ (Komisia, 2007), kde je v pôsobnosti štátu možnosť ohraničiť objem i obsah vzdelávania vo verejnom záujme, nevyhnutného pre chod štátu. Prekročenie stanovených kritérií (napríklad kritéria udržateľnosti) by spôsobovalo dekomodifikáciu vzdelania aj tam, kde ono môže mať trhový charakter.
- Nie každé vzdelanie je konkurencieschopné. Aj medzi tými statkami vzdelania, ktoré sa dostanú na trh, nie sú všetky konkurencieschopné – najčastejšie preto, že nemajú dostatočnú kvalitu. A nekvalitné vzdelávanie je všeobecne len ťažko komodifikovateľné (Kasal – Špráchalová, 2020). Problém kvality vzdelania sa pritom netýka len toho vzdelania, ktoré je sprostredkované trhovo. Ak by bolo trhovo sprostredkované vzdelanie kvalitnejšie ako vzdelanie, poskytované vo „všeobecnom záujme“, stratila by ingerencia štátu svoj zmysel. Preto aj tam, kde štát bude kontrahovať určité objemy statkov vzdelania „vo všeobecnom záujme“, mali by byť štandardy pre trhovo sprostredkované a netrhuovo kontrahované vzdelanie rovnaké, alebo aspoň porovnateľné z hľadiska konkurencieschopnosti.
- Nie každé vzdelanie dokáže generovať zisk (Konečný, 2023). Existuje celý rad statkov vzdelania, nesmerujúcich do trhovej sféry, pre ktorú je charakteristická práve tvorba zisku. Veľmi ťažko je však možné očakávať rýchlu tvorbu zisku (ak máme na mysli zisk ako ekonomickú kategóriu, o čo v prípade premeny úžitkovej hodnoty na hodnotu výmennú u komodifikácie ide) v celom rade statkov vzdelania (všeobecne napríklad

u ISCED 6). Takto chápané vzdelanie sa prirodzene stáva komoditou, potrebnou pre dosiahnutie konkurencieschopnosti (Vantuch, 2015). Komodifikácia je v rozhodujúcej miere potom závislá od toho, ako sa dosiahnuté vzdelanie dokáže uplatniť pri výkone rôznych profesií, nakoľko sa bude zhodovať s očakávanými kvalifikačnými predpokladmi, ale predovšetkým nakoľko sa prejavia pri jeho využívaní rôzne druhy kompetencií. Ak by sme aj ponechali produkciu a spotrebu týchto statkov vzdelania bez intervencie „vo verejnom záujme“, nie je možné predpokladať ich plnú komodifikáciu.

Komodifikovateľné sú teda len určité segmenty vzdelávania, pričom nie je možné ich za také ohraničiť apriórne ani obsahovo ani organizačne. Obavy z všeobecnej komodifikácie vzdelávania sa ukazujú ako neopodstatnené. Potvrdili to aj výskumy v celom rade krajín, špeciálne pokiaľ išlo o vysokoškolské vzdelávanie, ktoré je najčastejšie predmetom úvah na túto tému (Plante, 2014). V trhovom prostredí vzniká vždy dostatočný priestor pre komodifikované, semikomodifikované i celkom nekomodifikované vzdelávania, dokonca aj v tých istých odboroch štúdia, v rovnakých typoch i kategóriách škôl (Chaplin – Forseth, 2015). Pritom „vysokoškolské vzdelanie je pre spoločnosť príliš dôležité na to, aby sa jeho budúcnosť dala určiť len trhovými silami“ (Bok, 2009, s. 916), no zároveň práve trhová logika vytvára tlak na kvalitu vzdelávania (Kaščák, 2016).

Samotné dosiahnuté vzdelanie je však pritom len všeobecným rámcom, v ktorom sa pri splnení troch vyššie uvedených podmienok môže uskutočňovať jeho komodifikácia.

VÝSLEDOK: VZDELANIE AKO KOMODITA

„Vzdelanie stále viac chápe ako privátna záležitosť a stáva sa komoditou“ (Kaščák – Pupala 2011, s. 11 – 12). Komodifikácia, čiže proces premeny úžitkovej hodnoty na hodnotu výmennú, sa stále viac dotýka aj vzdelávania a osobitne vzdelávania, ktoré sa zmenilo na celoživotné učenie sa: nadobudnuté vzdelanie je stále viac vnímané ako tovar (Kosová 2005. s. 14), ktorý už nie je len výsledkom pôsobenia vzdelávacieho systému, ale stále viac je výsledkom súkromnej iniciatívy. To neostáva bez vplyvu na riešenie spôsobov financovania vzdelávania, riešenia otázky charakteru vzdelania ako statku a ďalších ekonomických a sociálnych súvislostí vzdelávania v čase, keď sa z neho stáva celoživotné učenie sa ako proces, výrazne závislý od súkromnej iniciatívy. „Neoliberálne diskurzy... umiestnili vzdelávanie do podoby privátneho osohu, za ktorý má individuum platiť“ (Kaščák – Pupala 2011, s. 16).

Existuje však aj iný kontext, v ktorom sa prejavuje ohrozenie z komodifikácie vzdelania a ktorý by sa dal zhrnúť do bonmotu, ktorý kedysi vyslovil známy futuroológ Arthur C. Clarke: „Každý učiteľ, ktorý môže byť nahradený strojom, by ním mal byť nahradený.“ V priestore celoživotného učenia sa akoby strácalo počiatočné vzdelávanie, resp. školské vzdelávanie svoj význam. Robert J. Shiller, profesor ekonómie z Yalskej univerzity a nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu (2013), hovorí: „Panujú všeobecné obavy z „komodifikácie“ pracovných miest v modernej globálnej ekonomike riadenej informačnými

technológiami... Ak totiž pracovné miesto nevyžaduje nič iné, len znalosť existujúcich technológií, potom miesto môže kdekoľvek na svete zastávať každý, kto tieto technológie ovláda“ (Shiller 2006).

J. Vantuch tiež upozorňuje, že je problematické chápať vzdelanie ako komoditu, nakupovanú zamestnávateľmi (pre dosiahnutie konkurencieschopnosti a čo najvyššieho zisku) hneď z dvoch dôvodov: „Neprihliadanie na záujmy obyvateľstva môže viesť k sociálnym konfliktom a uspokojenie aktuálnych potrieb môže byť kontraproduktívne z hľadiska ďalšej perspektívy rozvoja jednotlivca ale i ekonomiky“ (Vantuch 2015, s. 31).

ZÁVER

Komoditou sa jednoznačne stávajú informácie (Konečný 2022a, 2022b). Problém vyplýva z informačnej explózie, keď je jednoducho nevyhnutné zvládať ich nával technickými prostriedkami, ktoré musia nahradiť človeka všade tam, kde ide o ich rutinné spracovávanie – a tu je komodifikácia nielen prirodzená a potrebná, ale aj nevyhnutná. Osobitný rozmer komodifikácie informácií reprezentujú informačné digitálne siete, ktoré sa stávajú trhmi informácií, „farmami obsahov“ (*Content Farms* - Bakker, 2012).

Aj keď sa komodifikácia vzdelávania najčastejšie a opodstatnen spája predovšetkým s vysokoškolským vzdelávaním, „obchod so vzdelávacími službami, ktorý umožnili až procesy liberalizácie, sa týka predovšetkým terciárneho vzdelávania, ako aj oblasti počítačného a ďalšieho vzdelávania a odbornej prípravy“ (Langhalter - Lichtblau 2006, s. 11). Ešte viac sa tento priestor otvára práve v kontexte celkových zmien vzdelávacej politiky, v ktorej vzdelávanie vykročilo za hranice škôl a zmenilo sa na celoživotný proces (Konečný 2023, Konečný 2024). Celoživotné učenie (a nie len inštitucionálne pokryté vzdelávanie) má „napomáhať tomu, aby ľudia boli schopní sa so záplavou rôznorodého poznania nejakým spôsobom vyrovnávať“ (Rabušicová 2006. s. 14).

Komoditou budúcnosti sa stáva predovšetkým kreativita, pričom „primárnym benefitom kreatívnych činností nikdy nebol výlučne len finančný zisk, ale často to boli benefity vo forme hodnôt alebo špecifických a jedinečných zážitkov (Slušná 2014, s. 64). Aj samotná kreativita teda prináša benefity aj do spotreby a len čiastočne (aj keď stále významnejšou mierou) bude kapitalizovateľná. Práve rastúcou mierou kreativity v obsahu vzdelávania rastie jej komodifikovateľnosť, ale každý segment vzdelávania, obsahujúci vyššiu mieru kreativity, sa otvára nielen pre komodifikáciu, ale aj pre všeobecný prínos pre spoločenský rozvoj.

Pritom kombinácia biodromálneho horizontu a učenia siahajúceho až po úroveň vedomostí vytvára viacrozmerú maticu, ktorá by mala byť priestorom, v ktorom sa má realizovať politika vzdelávania pre 21. storočie. Problém vyplýva z informačnej explózie, keď je jednoducho nevyhnutné zvládať ich nával technickými prostriedkami, ktoré musia nahradiť človeka všade tam, kde ide o ich rutinné spracovávanie – a tu je

komodifikácia nielen prirodzená a potrebná, ale aj nevyhnutná. Celoživotné učenie (a nie len inštitucionálne pokryté vzdelávanie) má „napomáhať tomu, aby ľudia boli schopní sa so záplavou rôznorodého poznania nejakým spôsobom vyrovnávať“ (Rabušicová 2006. s. 14).

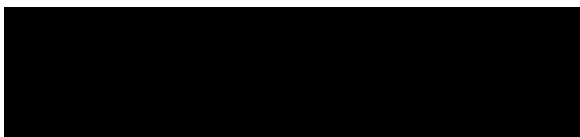
POUŽITÉ ZDROJE

- [1] BAKKER, P. 2012. Aggregation. Content Farms and Huffinization. The rise of low-pay and no-pay journalism. *Journalism Practice*, vol. 6, issue 5-6, pp. 627-637. ISSN 1751-2794. <https://doi.org/10.1080/17512786.2012.667266>
- [2] BOK, D. 2009. *Universities in the marketplace: The commercialization of higher education*. Princeton University Press. ISBN 9780691120126. <https://doi.org/10.2307/j.ctt7svxh>.
- [3] FEATHERSTONE, M. 1991. *Consumer culture and postmodernism*. London, England: SAGE Publications Inc. ISBN 978-1-4129-1013-2.
- [4] FUNTOWICZ, S.O. - RAVETZ, J.R. 1990. *Uncertainty and Quality in Science for Policy*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. ISBN 978-0-7923-0799-0
- [5] GAŽOVÁ, V. 2014b. Pojem kultúrneho priemyslu a jeho metamorfózy. In GAŽOVÁ, V. (ed.): *Metamorfózy priemyslu kultúry*. *Acta Culturologica*, Zv. 23. Bratislava: Katedra kulturológie, Filozofická fakulta UK, 7 - 36. ISBN 978-80-223-3729-8.
- [6] GAŽOVÁ, V. 2014a. Predhovor. In: GAŽOVÁ, V. (ed.): *Metamorfózy priemyslu kultúry*. *Acta Culturologica*, Zv. 23. Bratislava: Katedra kulturológie, Filozofická fakulta UK, s. 5 - 6. ISBN 978-80-223-3729-8
- [7] HABERMAS, J. 2000. *Strukturální přeměna veřejnosti*. Praha: Filosofia, 2000. ISBN 8070071346.
- [8] CHAPLIN, D. - FORSETH, N. 2015. The "Commodification of Higher Education" Myth. In *Journal of Academic Administration in Higher Education*, Fall 2015 (Volume 11 Issue 2), p. 1-4. ISSN 1936-3478.
- [9] JURSOVÁ ZACHAROVÁ, Z. a kol. 2019. *Postoje, inklúzia a predsudky v slovenských školách*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 978-80-223-4814-0.
- [10] KASAL, J. - ŠPRÁCHALOVÁ, L. 2021. Význam a postavení společenských věd ve výuce MBA. In: *Mezinárodní vědecká konference Úloha odborného vzdělávání ve světě 21. století 2020*. Brno: Mendelova univerzita, s. 35-42, ISBN 978-80-7509-781-1.
- [11] KAŠČÁK, O. - PUPALA, B. 2011. Neoliberalizmus vo vzdelávaní: päť obrazov kritických analýz. In *Pedagogická orientace*, 2011, roč. 21, č. 1, s. 5-34. ISSN 1211-4669.
- [12] KAŠČÁK, O. 2016. Produkcia a reprodukcia vedenia v neoliberálnych univerzitách. In: STROUHAL, M. - ŠTECH, S. (eds.): *Vzdělání a dnešek. Pedagogické, filosofické, historické a sociální perspektivy*. Praha: Karolinum, s. 107-124. ISBN 978-80-246-3558-3.
- [13] KOMISIA Európskych spoločenstiev: Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európsmu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov sprevádzajúce oznámenie "Jednotný trh pre Európu 21. storočia" Služby všeobecného záujmu vrátane sociálnych služieb všeobecného záujmu: nový európsky záväzok {KOM(2007) 724 v konečnom znení}, Brusel, 20.11.2007. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0725:FIN:sk:PDF>.

- [14] KONEČNÝ, S. 2016. Ekonomická teória ako východisko teórie ľudského kapitálu. In: Ľudský kapitál a spoločnosť. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, s. 101-105. ISBN 978-80-8152-473-8.
- [15] KONEČNÝ, S. 2022. Experise and knowledge. In: Vzdělávání dospělých 2021. Proceedings and Working Papers of the 11th International Adult Education Conference. Praha : Česká andragogická společnost, s. 78 - 83. ISBN 978-80-908330-0-5.
- [16] KONEČNÝ, S. 2022. Education Policy in the Context of Economic Sciences - Human Capital in the Process of Production and Consumption. In: TEM Journal : Technology, Education, Management, Informatics, vol. 11, č. 2, s. 964-970. <https://doi.org/10.18421/TEM112-60>.
- [17] KONEČNÝ, S. 2023. Vzdelávacia politika. Košice : Vydavateľstvo ŠafárikPress UPJŠ. <https://doi.org/10.33542/VPO-0181-0>.
- [18] KONEČNÝ, S. 2024. Teória a prax vzdelávacej politiky, Vybrané kapitoly. Bratislava. Mayor. ISBN 078-80-9994-08-0.
- [19] KOSOVÁ, B. 2005. Európske trendy rozvoja celoživotného vzdelávania a jeho koncepcia v podmienkach Slovenska. In: Aula, roč. 13, č. 3, s. 13 - 19. ISSN 1210-6658.
- [20] KVASNIČKOVÁ, A. 2014. Kreatívny priemysel ako obrat v definíciách kultúry? In: GAŽOVÁ, V. (ed.): Metamorfózy priemyslu kultúry. Acta Culturologica, Zv. 23. Bratislava: Katedra kulturológie, Filozofická fakulta UK, 2014, s. 37 - 60. ISBN 978-80-223-3729-8.
- [21] LANGTHALER, M. - LICHTBLAU, P. 2006. Einleitung: Bildung und Entwicklung. In: Journal of Law and Society Management, 4 (1), p. 4-26. ISSN 2601-0038. <https://doi.org/10.20446/JEP-2414-3197-22-4-4>
- [22] LASCH, Ch. 1993. The Culture of Consumption. In: KUPIEC CAYTON, M., GORN, E. J. & WILLIAMS, P. W. (eds.): Encyclopedia of American Social History, vol. 2, New York: Charles Scribner's Sons, p. 1381 - 1390. ISBN 9780684194554
- [23] LASCH, Ch. 1997. The Culture of Narcissism. American Life in an Age of Diminishing Expectations, London: W. W. Norton. ISBN 0393-30738-7
- [24] LYOTARD, J.-F. 1984. The Postmodern Condition: A Report on Knowledge. Manchester: Manchester University Press. ISBN 0-7190-1454-9.
- [25] MARX, K. 1890. Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Erster Band. Buch 1. Vierte, durchgesehene Auflage. Hamburg: Verlag von Otto Meissner.
- [26] MATLOVIČ, R. 2014. Koncept spoločensky relevantnej univerzity - východisko zo súčasnej krízy identity univerzity? In: KÓNYA, P. (ed.): Univerzita v kontexte zmien. Prešov: Prešovská univerzita. s. 11 - 29. ISBN 978-80-555-1279-2.
- [27] NÁDVORNÍK, O. - VOLFOVÁ, A. (eds.). 2004. Společný svět. Příručka Globálního rozvojového vzdělávání. Praha: Člověk v tísni. ISBN 80-903510-0-X.
- [28] OECD, 2015 Frascati Manual 2015: Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development, Paris_ OECD Publishing. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264239012-4-en>

- [29] PLANTE, J. 2016. The Conflict of Commodification of Traditional Higher Education Institutions. In: *Academic Leadership Journal in Student Research*, 2016, vol. 4. ISSN 2325-3223. <https://doi.org/10.58809/OXMZ7657>
- [30] RABUŠICOVÁ, M. 2006. Miesto vzdelávania dospelých v konceptu celoživotného učení. In: *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity*, roč. LIV, Řada pedagogická č. 11, s. 13 - 26. ISBN 80-210-4143-9.
- [31] RIKOWSKI, G. 2002. Education, Capital and the Transhuman, in: HILL, D., MCLAREN, P., COLE, M. & RIKOWSKI, G. (Eds.) *Marxism Against Postmodernism in Educational Theory*, Lanham MD: Lexington Books.
- [32] SHILLER, R. J. 2006. Kariérne poradenstvo pre 21. storočie. In: HN online 01.06.2006. Dostupné na: <https://hnonline.sk/hnporadna/moja-kariera/106840-karierne-poradenstvo-pre-21-storocie>.
- [33] SHUKRY, M. 2017. Commodification of Education In United Kingdom. In: *Journal of Law and Society Management*, 4 (1), p. 38-47. ISSN 2601-0038.
- [34] SLUŠNÁ, Z. 2014. Nové funkcie umeleckých a kreatívnych voľnočasových aktivít. In: GAŽOVÁ, V. (ed.) *Metamorfózy priemyslu kultúry*. Acta Culturologica, zv. 33. Bratislava: Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, Katedra kulturológie 2014, s. 61 - 89. ISBN 978-80-223-3729-8.
- [35] UNESCO. 2001. Universal Declaration on Cultural Diversity: a vision, a conceptual platform, a pool of ideas for implementation, a new paradigm. Paris, UNESCO, 64 p. Dostupné na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000127162>.
- [36] VANTUCH, J. 2015. Je vzdelávací systém podporou alebo bariérou progresívnych štruktúrnych zmien v ekonomike SR? In: *Working Papers 79*. Bratislava: Ekonomický ústav SAV. ISSN 1337-5598.
- [37] VOMÁČKOVÁ, H. 2006. Ekonomie vzdelávania. In: KALOUS, J. - VESELÝ, A. (eds.): *Teorie a nástroje vzdelávací politiky*. Praha: Karolinum, s. 91 - 106. ISBN 80-246-1260-7.
- [38] YANG, R. 2006. The Commodification of Education and Its Effects on Developing Countries: A Focus on China. In: *Journal für Entwicklungspolitik*, vol. 22, nr. 4. p. 52-69. ISSN 0258 2384. <https://doi.org/10.20446/JEP-2414-3197-22-4-52>.

COMMODIFICATION OF LEARNING AND EDUCATION

ABSTRACT

Commodification, as a process of transforming use value into exchange value, has been criticized, especially by the left, but also by liberal theorists. This applies specifically to the commodification of culture, but also to the commodification of learning and education. The methodological problem with this critique, however, is that learning and education as its object is perceived as global, uniform and homogeneous, whereas in reality it is a richly structured object. The criteria of marketability, contestability and profit-generating capacity can be used to distinguish the commodifiability and non-commodifiability of the different segments of education and training, which makes education transparent in terms of its commodification- It turns out that only a part of education can be the object of commodification, similarly to the way in which current general information and, in particular, creativity as a part of education, become its object.

KONTAKTNÍ ÚDAJE:

Doc. PhDr. Ing. Stanislav Konečný, PhD., MPA
Katedra verejnej politiky a teórie verejnej
správy
Fakulta verejnej správy
Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach
Popradská 66
040 01 Košice
e-mail: stanislav.konecny@upjs.sk

KEYWORDS:

Commodification, education

LOGOS POLYTECHNIKOS

Odborný recenzovaný časopis Vysoké školy polytechnické Jihlava, který svým obsahem reflektuje zaměření studijních programů VŠPJ. Tematicky je zaměřen do oblastí společenskovedních a zdravotnických.

V letech 2010 - 2018 vycházel časopis 4x ročně.

Od roku 2019 je vydáván v elektronické podobě 3x ročně.

Šéfredaktor: Ing. Miloslav Vilímek, Ph.D.

Odpovědný redaktor čísla: Ing. Roman Fiala, Ph.D.

Editor: Bc. Zuzana Mařková (komunikace s autory a recenzenty)

Technické zpracování: Anna Tlačbabová

Web editor: Bc. Zuzana Mařková

Redakční rada:

prof. PhDr. RNDr. Martin Boltžiar, PhD. (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre)

prof. RNDr. Helena Brožová, CSc. (Česká zemědělská univerzita v Praze)

doc. PhDr. Lada Cetlová, PhD. (Vysoká škola polytechnická Jihlava)

prof. Mgr. Ing. Martin Dlouhý, Dr. MSc. (Vysoká škola ekonomická v Praze)

doc. Ing. Jiří Dušek, Ph.D. (Vysoká škola evropských a regionálních studií)

Ing. Bc. Karel Dvořák, Ph.D. (Vysoká škola polytechnická Jihlava)

doc. RNDr. Petr Gurka, CSc. (Vysoká škola polytechnická Jihlava)

Ing. Ivica Linderová, PhD. (Vysoká škola polytechnická Jihlava)

prof. MUDr. Aleš Roztočil, CSc. (Vysoká škola polytechnická Jihlava)

Mgr. Jana Sekničková, Ph.D. (České vysoké učení technické v Praze)

doc. Ing. Petr Scholz, DiS., Ph.D. (Vysoká škola polytechnická Jihlava)

doc. PhDr. David Urban, Ph.D. (Vysoká škola polytechnická Jihlava)

Ing. Miloslav Vilímek, Ph.D. (České vysoké učení technické v Praze)

RNDr. PaedDr. Ján Veselovský, PhD. (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre)

doc. Ing. Libor Židek, Ph.D. (Masarykova univerzita Brno)

Pokyny pro autory a deklarovaná forma příspěvků jsou dostupné na
<https://www.vspj.cz/tvurci-cinnost-a-projekty/casopisy-vspj/logos-polytechnikos>

Zasílání příspěvků

Redakce přijímá příspěvky v českém, slovenském a anglickém jazyce elektronicky na adrese logos@vspj.cz

Adresa redakce:

Vysoká škola polytechnická Jihlava, Tolstého 1556/16, 586 01 Jihlava, IČ: 71226401

Distribuce: časopis je dostupný v elektronické podobě na webových stránkách VŠPJ.

Vydání: 31. prosince 2024

© Vysoká škola polytechnická Jihlava

ISSN 2464-7551 (ONLINE)

V letech 2010 až 2018 vycházel časopis tiskem pod registračním číslem MK ČR E 19390 s ISSN 1804-3682 (PRINT). Od čísla 1/2019 je vydáván pouze v elektronické verzi.

RECENZENTI ČÍSLA 3/2024

Ing. Simona Činčálová, Ph.D. (Vysoká škola polytechnická Jihlava)

Ing. Jakub Dostál, Ph.D. (Vysoká škola polytechnická Jihlava)

PhDr. Adéla Holubová, Ph.D. (DiaPodicare, s.r.o.)

Ing. Lenka Lízalová, Ph.D. (Vysoká škola polytechnická Jihlava)

Ing. Lucie Tichá, Ph.D. (Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích)

Ing. Anna Ulrichová, Ph.D. (University College Prague)